

Elisa Lappalainen

Ruotsin- ja vieraskielinen kertomakirjallisuus yleisissä kirjastoissa

Mikkelin kaupunginkirjaston kokoelman arviointia

Opinnäytetyö

Kevät 2013

Kulttuuri

Kirjasto- ja tietopalvelu

SEINÄJOEN AMMATTIKORKEAKOULU

Opinnäytetyön tiivistelmä

Koulutusyksikkö: Kulttuuri

Koulutusohjelma: Kirjasto- ja tietopalvelu

Tekijä: Elisa Lappalainen

Työn nimi: Ruotsin- ja vieraskielinen kertomakirjallisuus yleisissä kirjastoissa: Mikkelin kaupunginkirjaston kokoelman arviointia

Ohjaaja: Pirkko Vuorela

Vuosi: 2013

Sivumäärä: 43

Liitteiden lukumäärä:2

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää ja arvioida Mikkelin kaupunginkirjaston ruotsin- ja vieraskielisen kertomakirjallisuuskokoelman tilaa. Aihe saatiin kirjaston henkilökunnalta, jonka mielestä kyseinen aineisto oli jäänyt kokoelmatyössä sivuun. Tutkimuksen viitekehyksenä toimivat kokoelmien arviointiteoriat, sekä erilaiset kokoelmille ja monikulttuuristen ryhmien palveluille asetetut suositukset.

Kokoelmakeskeinen tutkimus kohdistui aikuisten osaston aineistoon. Tutkimus toteutettiin määrällistä ja laadullista tutkimusmenetelmää käyttäen. Tilastollisella tutkimuksella kerättiin tietoa kokoelman koosta, hankinnoista, lainausmääristä ja ikärakenteesta. Kahden kirjastonhoitajan teemahaastatteluilla saatiin tietoa kokoelmaan liittyvästä työstä sekä kokoelmapoliittisista periaatteista. Vertailutarkoituksessa maakuntakirjastoille lähetettiin kysely, jolla kartoitettiin niiden kokoelmien kokoa ja valintaperusteita.

Mikkelin kaupunginkirjaston kokoelma osoittautui jonkin verran vanhentuneeksi. Yleisten kirjastojen laatusuosituksen mukaan 40 prosenttia kokoelmasta tulisi muodostua alle viiden vuoden ikäisestä aineistosta. Tämä ei kokoelmassa toteutunut. Varsinkin ranskan- ja espanjankieliset kokoelmat olivat ikärakenteeltaan vanhoja. Venäjän- ja englanninkielisen aineiston kiertoluvut olivat tarkastelluista kielistä korkeimmat. Saksankielisen aineiston lainaus on pudonnut yli 40 prosenttia vuodesta 2006.

Yksi todennäköinen syy kokoelman tilaan on raha- sekä henkilöstöressurssien vähyys. Alueen kielivähemmistöjen määriä ei ole juurikaan selvitetty. Kokoelman parantamisessa auttaisi uuden materiaalin hankkiminen, sekä systemaattisemman vuorovaikutuksen lisääminen, esimerkiksi monikulttuuristen järjestöjen tai kielten opettajien kanssa.

Avainsanat: kaunokirjallisuus, arviointitutkimus, kielelliset vähemmistöt

SEINÄJOKI UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Thesis abstract

Faculty: School of Culture and Design

Degree programme: Library and Information Services

Author/s: Elisa Lappalainen

Title of thesis: Foreign Language Fiction in Public Libraries: The evaluation of the Mikkeli City Library Collection

Supervisor(s): Pirkko Vuorela

Year: 2013 Number of pages:43 Number of appendices: 2

The aim of this thesis was to find out and evaluate the state of the Swedish and foreign language fiction collection in Mikkeli City Library. The subject was suggested by the library staff who found that the material had been somewhat neglected in collection maintenance. The theoretical framework of this study consists of collection evaluation theories as well as various guidelines set on library collections and services for multicultural groups.

The collection centered study focused on adult fiction and was carried out with both quantitative and qualitative research methods. The statistical investigation provided information on the size, age, acquisitions and circulation figures of the collection. Interviews of two librarians gave information on collection work and collection policies. For comparison purposes, an inquiry was sent to other provincial libraries in order to find out the sizes and selection criteria of their collection.

The collection of Mikkeli City Library turned out to be somewhat outdated. According to the Quality Recommendation for Public Libraries, 40 per cent of an open collection should consist of books less than five years old. This recommendation was not fulfilled. Especially materials in Spanish and French were found to be aged. Books in Russian and English had the highest circulation figures of the observed languages. The lending of the German material has decreased by over 40 per cent since 2006.

One reason for the state of the foreign language collection is a shortage of financial and human resources. The amount of lingual minorities hasn't been investigated by the library. To improve the foreign language collection, new material should be acquired. More systematic interaction with multicultural associations and language teachers might also help develop the collection.

Keywords: fiction, evaluation, lingual minorities

SISÄLTÖ

Opinnäytetyön tiivistelmä.....	2
Thesis abstract	3
SISÄLTÖ	4
KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO	5
KÄYTETYT TERMIT JA LYHENTEET	6
1 JOHDANTO	7
2 KOKOELMIEN KEHITTÄMINEN.....	9
2.1 Kirjastokokoelmien arviointi.....	11
2.2 Kaunokirjallisuus arvioinnin kohteena	13
3 SUOSITUKSIA JA OHJEITA KOKOELMILLE	15
4 MIKKELIN KAUPUNGINKIRJASTO JA SEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ.....	19
4.1 Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto.....	19
4.2 Väestö ja kielivähemmistöt.....	19
5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	21
6 TILASTOLLISEN TUTKIMUKSEN TULOKSET	23
6.1 Ruotsin- ja vieraskielinen kaunokirjakokoelma.....	23
6.2 Aineiston ikä.....	25
6.3 Lainaus	27
6.4 Hankinnat.....	28
7 LAADULLISEN TUTKIMUKSEN TULOKSET	30
7.1 Kysely	30
7.2 Teemahaastattelut	34
8 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA	38
LÄHTEET	41
LIITTEET	44

KUVIO- JA TAULUKKOLUETTELO

Kuvio 1. G. E. Evansin kokoelmien kehittämisen prosessimalli (Evans & Saponaro 2005).....	10
Kuvio 2. Ruotsin- ja vieraskielisen kaunokirjojen lukumäärät kielittäin.....	24
Kuvio 3. Seitsemän suurimman kieliryhmän ikäjakauma julkaisuvuosien mukaan.....	25
Kuvio 4. Vuosien 2006 ja 2011 lainausmäärien vertailu.....	27
Kuvio 5. Hankintamäärät 2009 - 2011.....	29
Kuvio 6. Seitsemän tarkastellun kielen yhteishankintamäärä vuosittain.	29
Taulukko 1. Viiden vuoden sisällä julkaistujen kirjojen prosenttiosuus helmikuussa 2013.....	26
Taulukko 2. Lainausluvut 2011, kokoelman suuruus 2012 sekä kiertoluvut.....	28

KÄYTETYT TERMIT JA LYHENTEET

ALA	<i>American Library Association</i> , amerikkalainen kirjastoalan yhdistys.
Evaluointi	Arviointi
IFLA	<i>The International Federation of Library Associations and Institutions</i> , kansainvälinen kirjasto- ja tietopalvelualaa edustava liitto.
Siirtokokoelma	Yhdestä kirjastosta määräajaksi toiseen kirjastoon siirretty kokoelma täydentämään sen tarjontaa.

1 JOHDANTO

Yleisten kirjastojen yhtenä tehtävänä on pitkään ollut monikulttuurisuuden tukeminen. Yksi ilmentymä tästä ovat kirjaston tarjoamat vieraskieliset aineistot. Muun muassa maahanmuuton myötä kuntien kielijakauma on monipuolistunut, ja kirjastojen tehtäväksi on tullut tarjota monipuolisesti kaunokirjallisuutta suomen lisäksi myös muilla kielillä. Kirjastojen vieraskieliset aineistot auttavat edistämään kielellistä moninaisuutta sekä kielten oppimista yhteiskunnassa.

Tämä opinnäytetyö käsittelee ruotsin- ja vieraskielisen kertomakirjallisuuden kokoelmia yleisissä kirjastoissa. Arviointitutkimuksen kohteena on Mikkelin kaupunginkirjaston – Etelä-Savon maakuntakirjaston kokoelma. Tutkimuksen tavoitteena on selvittää kokoelman valmiudet vastata erilaisiin laatuvaatimuksiin. Jotta tämä olisi mahdollista, opinnäytetyössä etsitään myös vastausta siihen, mitä nämä laatuvaatimukset ovat. Aiheesta ei ole juurikaan tehty tutkimusta nimenomaan kirjastojen näkökulmasta. Tarkoituksena on siis löytää kriteerejä, jotka pätevät juuri vieraskielisen kertomakirjallisuuden hoidossa.

Vieraskielisen kertomakirjallisuuskokoelman arviointi valikoitui opinnäytteeni aiheeksi, kun sitä ehdotettiin minulle Mikkelin kaupunginkirjastosta. Kirjastossa koettiin vieraskielisen kaunokirjallisuuden jääneen vähemmälle huomiolle ja kaipaavan arviointia. Muun muassa kokoelman ajantasaisuudesta oltiin huolissaan. Tutkimuksen tarpeellisuus kirjastolle olikin minulle yksi tärkeä tekijä aiheen valitsemisessa. Tartuin haasteeseen siitäkin syystä, että siinä yhdistyvät minua kiinnostavat alat – vieraat kielet, fiktiivinen aineisto sekä kokoelmatyö.

Tutkimuksessa käytettiin kvantitatiivista ja kvalitatiivista, toisin sanoen määrällistä ja laadullista tutkimusmenetelmää. Kokoelman tutkimuksessa tarvittavia määrällisiä tietoja kerättiin tilastollisella menetelmällä. Laadullista tietoa vieraskielisestä kertomakirjallisuudesta Mikkelin kaupunginkirjastossa sekä muissa maakuntakirjastoissa saatiin teema- ja sähköpostihaastatteluilla.

Opinnäytetyön teoriaosuudessa esittelen ensin kirjastokokoelmien kehittämistä ja arviointia yleisellä tasolla. Tämän jälkeen selvitän, minkälaisia kriteerejä kokoelmille on olemassa perehtymällä laatusuositusjulkaisuihin. Seuraavaksi esittelen Mik-

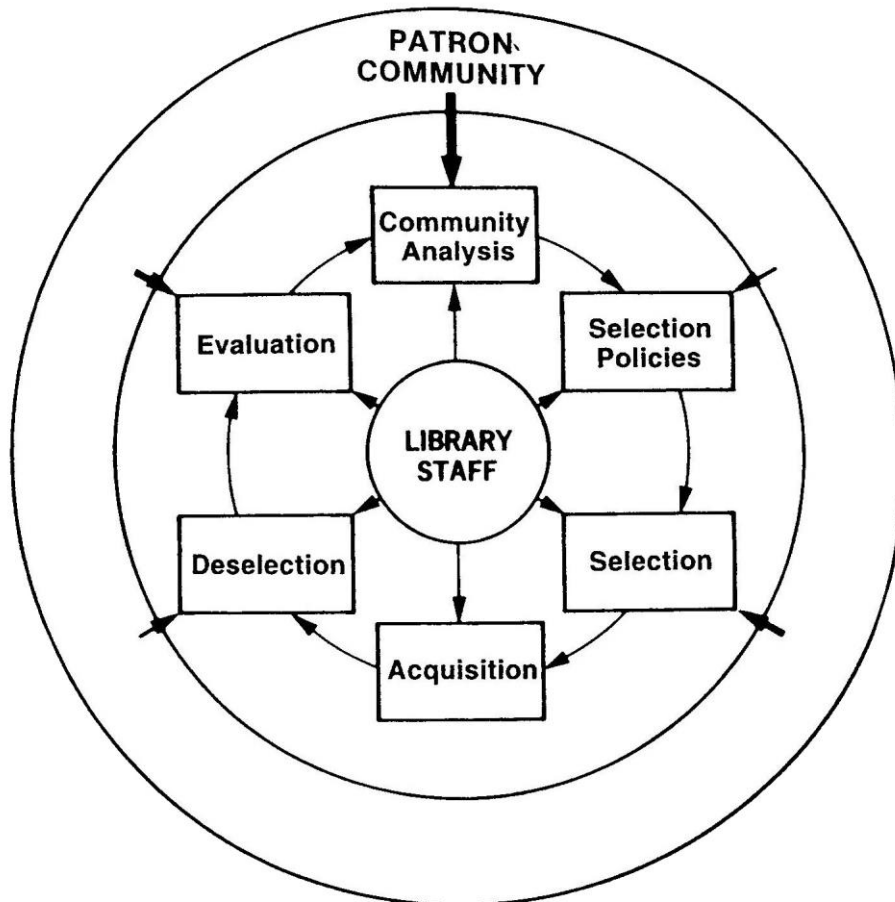
kelin kaupunginkirjastoa sekä sen toimintaympäristöä kielivähemmistöineen. Tilastollisessa tutkimusosuudessa tuon esille tietoa ruotsin- ja vieraskielisen kertomakirjallisuuskokoelman kielijakaumasta, iästä, lainausluvusta ja niin edelleen. Laadullisen tutkimuksen tuloksissa raportoin kyselystä sekä teemahaastatteluista selvinneitä seikkoja. Lopuksi esitän johtopäätöksiä kokoelman heikkouksista ja vahvuuksista ja pohdin mahdollisia tapoja parantaa sitä.

2 KOKOELMIEN KEHITTÄMINEN

Kokoelmia kehittämällä myötävaikutetaan yhteisön ja yksilön hyvinvointiin sivistyksen ja kulttuurin tarjoamisen kautta (Yleisten kirjastojen laatusuositus 2010, 17). Tämä lisää yleisten kirjastojen vaikuttavuutta yhteiskunnassa. Kokoelmien kehittäminen kuuluu siten kirjastoammattilaisten keskeisiin tehtäviin. Sillä pyritään varmistamaan, että kokoelmat seuraavat aikaansa ja ovat merkityksellisiä palveltavalle yhteisölle.

Peggy Johnsonin (2009, 1) mukaan *kokoelmien kehittäminen* tuli terminä käyttöön 1960-luvun loppupuolella. Sen yläkäsitteeksi ehdotettiin *kokoelmien hallintaa* noin kaksi vuosikymmentä myöhemmin. Molempia termejä käytetään kuitenkin sekä synonyymeinä että yhdessä peräkkäin. Kokoelmien hallinta -termi sisältää kokoelmien kehittämisen lisäksi poistoihin, varastointiin, säilyttämiseen sekä sarjajulkaisujen peruuttamiseen liittyviä toimintoja. Kokoelmien hallinta käsittää myös muun muassa aineiston valintaa, kokoelmapolitiikan laatimista ja tarkistusta, markkinointia ja arviointia (Johnson 2009, 2). Muita toimintoja ovat lisäksi kontaktien ylläpitäminen yhteisön ja muiden kirjastojen kanssa sekä budjettien hallitseminen. Nämä velvollisuudet edellyttävät tietämystä kirjaston asiakasyhteisöstä, rahallisista ja henkilöstöresursseista, missiosta, arvoista ja prioriteeteista. Johnsonin mukaan kokoelmien hallinta ei voi edes onnistua, ellei se ole integroitu kirjaston muihin toimintoihin. (s. 3) Kirjastoissa ei tule siis ajatella kokoelmien hallinnan olevan irrallista, eristyksissä olevaa toimintaa.

Yksi kokoelmien kehittämistä kuvaavia teorioita on G. Edward Evansin prosessimalli (Evans & Saponaro 2005, 7) (Kuvio 1). Syklinen kuvio havainnollistaa kuusi työvaihetta, jotka yhdessä muodostavat kokoelmatyön tapahtumasarjan kirjastoissa ja tietokeskuksissa. *Yhteisöanalyysillä (community analysis)* tarkoitetaan organisaation vaikutuspiirissä olevan väestön tarpeiden arviointia. Analyysistä saatujen tietojen avulla voidaan laatia *valintapolitiikka*, joka on prosessimallin seuraava vaihe (*selection policies*).

Kuvio 1. G. E. Evansin kokoelmien kehittämisen prosessimalli (Evans & Saponaro 2005)

Valintapolitiikassa kuvaillaan kirjaston asettamat päämäärät kokoelmilleen, ja se toimii ohjenuorana hankittavan materiaalin valinnassa (mts 8). *Valinta-vaiheessa (selection)* saatavilla olevasta materiaalista pyritään valikoimaan hintansa arvoiset, käytössä kestävät nimikkeet. Valinta on ytimeltään siis laadun ja arvon määrittämistä. *Hankinnalla (acquisition)* puolestaan viitataan työvaiheeseen, jossa valittu materiaali tilataan sopivaksi katsotulta myyjältä. Ostamisen lisäksi hankinta pitää sisällään myös lahjoitukset ja vaihto-ohjelmien kautta saadut niteet. Aikansa kokoelmassa oltuaan miltei jokainen nide kuitenkin yleensä vanhentuu, eikä enää palvele tarkoitustaan. Toiminta, jossa kokoelmasta poistetaan materiaalia (myymällä, antamalla tai heittämällä pois) kutsutaan *karsinnaksi (deselection)*.

Viimeisenä elementtinä prosessimallissa on *arviointi (evaluation)* (Evans & Saponaro 2005, 10). Evansin ja Saponaron mukaan kokoelman arvioinnilla voi olla monia tarkoituksia, kuten esimerkiksi tuoda kirjastolle tunnustusta sekä auttaa

määrittämään kokoelmatyöntekijöiden tehokkuutta. Jotta arviointi olisi tehokasta, on otettava huomioon palveltavan yhteisön vaatimukset. Tämä johtaa takaisin kehän alkuun, yhteisöanalyysiin. Arviointia tarkastellaan tarkemmin seuraavassa luvussa.

Lukuun ottamatta hankinta-vaihetta luetellut työvaiheet ovat vuorovaikutuksessa kirjaston asiakaskunnan kanssa. Ulkokehä kuvaa kirjaston tai tietokeskuksen asiakasyhteisöä. Evans ja Saponaro (2005, 7) määrittelevätkin kokoelmien kehittämisen prosessiksi, jossa identifioidaan kirjaston kokoelman vahvuudet ja heikoudet juuri asiakkaiden tarpeiden ja yhteisön kannalta katsottuna. Kirjasto elää asiakkaistaan, heitä vartenhan kirjaston kokoelmat ovat olemassa. Erilaiset asiakaskyselyt puolustavat siis paikkaansa kokoelmien kehittämisen työkaluna. Kun tiedetään palveltavan yleisön tarpeet, on mahdollista tarjota oikeasti hyödyllistä palvelua.

2.1 Kirjastokokoelmien arviointi

Kokoelmien arvioinnilla (evaluointi) viitataan systemaattiseen toimintaan, jonka avulla pyritään määrittämään kokoelman ”hyvyyttä” (Wilén & Kortelainen 2007, 26). Arviointi voi olla myös sen mittaamista, missä määrin kokoelma saavuttaa kirjaston päämäärät, käyttäjien tarpeet ja muut tavoitteet. Kirjastolaki (L 4.12.1998/904) velvoittaa kunnat arvioimaan kirjastopalveluitaan. Tällä tähdätään kirjasto- ja tietopalveluiden kehittämiseen sekä niiden saatavuuden parantamiseen. Arvioinnin avulla seurataan palvelujen toteutumista, taloudellisuutta sekä laatua.

Syitä arvioinnin tekemiselle on useita. Eri lähteissä mainitaan monia samoja syitä, mutta ne ryhmitellään hieman eri tavoin. Jim Agee (2007,24) tiivistää arvioinnin tarkoituksperät siten, että siitä saadut tiedot toimivat todistusaineistona kokoelmapolitiikan, menettelytapojen tai parhaiden käytäntöjen päivittämistä varten. Evans ja Saponaro esittävät teoksessaan *Developing Library and Information Center Collections* (2005) organisaatioiden tekevän arvioita esimerkiksi kehittäääkseen viisaan ja realistisen hankintaohjelman, joka perustuu olemassa olevan kokoelman hyvälle tuntemukselle. Arviointi lisää henkilökunnan perehtyneisyyttä kokoelmaan.

Evansin ja Saponaron (mts. 316 - 317) mukaan syyt arvioinnille voidaan jakaa kahteen ryhmään, sisäisiin ja ulkoisiin syihin. Kokoelman kehittämiseen tähtäävät asiat kuuluvat sisäisiin syihin. Niitä ovat esimerkiksi kokoelman määrän ja eri materiaalityyppien, kokoelman vahvuuksien ja heikkouksien sekä kokoelmapolitiikassa olevien ongelmien selvittäminen. Arviointia tukeviin sisäisiin syihin kuuluvat myös budjettia koskevat tarpeet, eli mihin määrärahoja kannattaa kohdentaa. Ulkoisiin syihin kuuluvat puolestaan paikalliset institutionaaliset tarpeet. Niitä voivat olla muun muassa kirjaston vertailukelpoisuus muiden samanlaista käyttäjäkuntaa palvelevien tahojen kanssa, tai kustannus-hyötysuhteen kohtuullisuus.

Raine Wilén ja Riitta Mäkinen (1992, 10 - 12) jakavat kokoelman arvioinnin syyt ja tarkoitukset kolmeen kategoriaan, professionaaliseen, hallinnolliseen sekä taloudelliseen aspektiin. Konkreettisella tasolla professionaalinen aspekti viittaa kokoelmatyöhön, esimerkiksi kokoelmien riittävyden ja niiden vinoutumien selvittämiseen. Hallinnollinen aspekti pitää sisällään kokoelman kehittämisspolitiikkaan liittyviä asioita, esimerkiksi tietojen kerääminen kehittämispäätöksiä varten, ja kehittämisspolitiikan vaikuttavuuden mittaaminen. Taloudellinen aspekti puolestaan nimensä mukaisesti liittyy pääasiassa rahallisiin resursseihin. Kuten Evans ja Saponaro aiemmin, myös Wilén ja Mäkinen nostavat esiin arvioinnin toimivan todistena resurssien jakamiselle heikolla pohjalla oleviin kohteisiin. Todistusarvoa sillä on myös silloin, jos rahoituksesta vastaavilta tahoilta pyydetään lisärahoitusta ja halutaan näyttää että sen vastineeksi on tehty toimenpiteitä.

Kaiken kaikkiaan arvioinnin tarkoituksena on siis saada tietoa kohdekokoelman olemuksesta. Tietojen pohjalta voidaan sitten päätellä tarvittavat toimenpiteet, mikäli kokoelmassa on ilmennyt ongelmia. Arviointi mahdollistaa sen, että kokoelmatyössä tehdään tarkoituksenmukaisia asioita ja että resursseja käytetään hyödyllisesti niitä tarvitseviin kohteisiin.

Evaluoinnin syiden ja tarkoituserien ollessa selvillä tulee valita käytettävät menetelmät. Arviointimenetelmät voidaan jakaa kahteen ryhmään, kokoelmakeskeisiin (collection-centered), sekä käyttökeskeisiin (use-centered) (Lockett 1989, Evansin ja Saponaron mukaan 2005, 318). Jokaisella metodilla on omat haittansa ja hyötynsä, joten on usein paras käyttää useaa metodologia tasapainottamaan toisiaan (s.319).

Arviointiprosessissa selvitetään kokoelman laadukkuutta. Mitä käsite laatu oikein tarkoittaa? Käsitteeseen ”laatu” liittyy läheisesti päämäärän asettaminen (Wilén & Kortelainen 2007, 99). Ilman kokoelmalle määriteltyjä toivottuja ominaisuuksia kokoelmatyöstä tulee täydellisyyden tavoittelua, mikä on mahdoton tehtävä. Myös Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisemassa *Yleisten kirjastojen laatusuositus* -julkaisussa (2011, 22) todetaan laadun arvioinnilla tarkoitettavan ”toimintaa, jossa tehdään tulkinnallista analyysiä, miten arviointikohde vastaa asetettuja laatuvaatimuksia”. Jotta laadukkuutta voidaan selvittää, täytyy ensin tietää, mitä vaatimuksia kohteelle on olemassa.

2.2 Kaunokirjallisuus arvioinnin kohteena

Kaunokirjallisuutta arvioitaessa ei voida käyttää täysin samoja kriteerejä kuin tietokirjallisuuden arvioinnissa. Kaunokirjallinen arvo säilyy, joten teoksen korkea ikä ei välttämättä automaattisesti johda sen poistamiseen. Näin on varsinkin klassikoiksi muodostuneiden teosten kohdalla. Kirjallisuudentutkimuksessa käytetään termiä kaanon, joka tarkoittaa vakiintuneessa merkityksessään kulttuurillisesti tärkeinä pidettyjen teosten joukkoa (Mehtonen 2001, 57). Kaanonilla on vaikutuksensa aineiston hankintaan sekä säilyttämiseen.

Kirjasto-alalla vaikuttaakin olevan ikuisuuskyseminen, hankitaanko kirjallisuutta jolla on suuri kysyntä, vai ”laadukasta sisältöä”, kuten Evans ja Saponaro asian ilmaisevat (2005, 9). Tämä kysymyksenasettelu sisältää oletuksen, että asiakkaiden haluama kirjallisuus ei olisi aina laadukasta. Onko asia aina niin? Barbro Thomas kirjoittaa *Scandinavian Library Quarterly* -lehdessä (2007, 16) Ruotsissa 90-luvulla tehdystä projektista. Ruotsin kulttuurineuvosto aloitti hankkeen, jossa kolme kirjastoa muutti valintapolitiikkaansa vastaamaan enemmän yleisön toiveita. Projekti sai osakseen paljon kritiikkiä, ja projektin koettiin olevan populismissaan uhka koko yleisten kirjastojen ideologialle. Kaikesta huolimatta englantilaisen Co-media-konsulttitoimiston tekemän arviointiraportin mukaan vain pieni osa asiakkaiden toivomuksesta hankituista kirjoista voitiin pitää huonolaatuisina (s.17).

Onko Suomenkaan kirjastoissa siis aiheellista pelätä kokoelmien huonontumista, mikäli asiakkaita otettaisiin enemmän mukaan aineistonvalintaan? Loogisesti aja-

tellen olisi luonnollista, että käyttäjille tarjotaan kirjoja aiheista, joista he haluavat lukea.

Tietokirjallisuuden valinnassa voidaan tukeutua alueella toimivien yritysten, teollisuuden, kulttuuri-, taide- ja harrasteyhteisöjen tarpeisiin. Tällöin monesti riittää, että hankitaan kirjallisuutta joka käsittelee kutakin tieteen- tai taiteenalaan. Sen sijaan kaunokirjallisuudessa teemoja on lukemattomia, ja kunkin lukijan mieltymykset ovat vaikeasti ennakoitavissa. Kaunokirjallisuuden ”kuluttaminen” on monimutkaisempi asia. Fiktiivisestä kirjallisuudesta etsitään yleensä elämyksiä, tunnekokemuksia. Tästä syystä relevanssia on vaikeampi määrittää kaunokirjallisuuden arvioinnissa.

On toisaalta myös esitetty, että kaunokirjallisuudenkin lukeminen voi olla rationaalista ja käytännöllistä toimintaa, jonka avulla opitaan maailmasta sekä omasta itsestä (Tuomi 2011, 89). Lukeminen vierailta kielillä tukee tätä ajatusta. Realistisista romaaneista lukija voi saada tietoa vieraista kulttuureista ja kansakunnista. Kielten opiskelun kannalta katsottuna lukeminen harjaannuttaa uuden kielen ymmärtämistä. Kaunokirjallisuutta lukemalla voidaan ylläpitää muuten vähällä käytöllä olevaa kielitaitoa, tai jopa elvyttää jo hieman ruostunutta sellaista. Siten kirjallisilta ansioiltaan heppoisempikin romaani voi nousta ennako-odotuksia arvokkaammaksi kirjastomateriaaliksi.

3 SUOSITUKSIA JA OHJEITA KOKOELMILLE

Vierailla kielillä julkaistu kaunokirjallisuus on usein yleisissä kirjastoissa sivussa suomenkielisten aineistojen ollessa ymmärrettävästi keskeisemmässä asemassa. Marginaalisuudestaan huolimatta muu kuin suomenkielinen kaunokirjallisuus kuitenkin limittyy useaan kirjaston tarjoamaan palveluun. Se voidaan nähdä osana koko kaunokirjallisuuskokoelmaa suomenkielisten romaanien ohella. Toisaalta vieraskieliset teokset ovat vastaamassa maahanmuuttajien tarpeisiin. Vieraskielinen kaunokirjallisuus palvelee myös kielten opiskelijoita, jotka haluavat harjoittaa luetun ymmärtämistään. Muun muassa lukioiden opetussuunnitelmaan kuuluu peruskoulussa alkaneen vieraan kielen opiskelussa kaunokirjallisuuden hyödyntäminen (Lukioiden opetussuunnitelman perusteet 2003, 101).

Erilaisten käyttötarkoitusten kirjo voi tehdä sopivan kielitarjonnan muodostamisesta haastavaa. Alueen väestön puhumat kielet asettavat tarpeita kokoelmalle. Maahanmuuttajia tulee Suomeen paljon esimerkiksi Aasiasta ja Afrikasta, joten aineisto näiden maanosien kielillä olisi tarpeellista. Toisaalta, eri oppilaitosten kieltenopiskelijoiden sekä -harrastajien palveleminen vaatii myös eurooppalaisilla kielillä julkaistun kirjallisuuden tarjontaa.

Vieraskielisten aineistojen ollessa kyseessä Suomen kirjastojen ei kuitenkaan tarvitse olla täysin omien kokoelmiensa nojassa. Kokoelmiensa täydennykseksi kirjastot voivat tilata siirtokokoelmia Monikielisestä kirjastosta, joka sijaitsee Pasilan kirjastossa. Monikielinen kirjasto tarjoaa materiaalia n. 80 eri kielellä kaikenikäisille (Mitä monikielinen kirjasto tarjoaa? 4.10.2012). Kirjaston kokoelmassa on pääasiallisesti kirjoja, mutta myös aikakauslehtiä, musiikkia ja elokuvia.

Minkälaisten kriteerien varassa vieraskielistä kaunokirjallisuuskokoelmaa tulisi siten kirjastoissa rakentaa ja ylläpitää? Yleisten kirjastojen laatusuositus (2010) ei juuri nosta esiin tätä erityistä kokoelmaa. Aihetta kyllä sivutaan käsiteltäessä vieraskielisille suunnattuja palveluita sekä kaunokirjallisuutta yleensä. Suomen-, ruotsin- ja saamenkielisten palveluista pitäisi huolehtia ”tasavertaisin perustein”. Julkaisun mukaan myös muiden kieliryhmien tarpeet on otettava huomioon. Kunnan maahanmuuttajien määrä ja heidän aineistotarpeensa tulisi selvittää. Kaunokirjallisuuskokoelmista puolestaan todetaan, että ”hyvässä kirjastossa on saatavilla jär-

jestettynä monipuolinen valikoima kaunokirjallisuutta” (s. 36 - 49). Laatusuosituksissa puhutaan myös ajantasaisuuden säilyttämisestä, mitä varten avokokoelmien uuden aineiston osuutta voidaan seurata (s. 51). Tarkalleen ottaen tämä tarkoittaa enintään viiden vuoden ikäisen aineiston osuutta, jonka kansainvälisen suositustason mukaan tulisi olla 40 prosenttia. Poistot suositellaan pitämään 8 prosentin suuruisena.

International Federation of Library Associations and Institutions -liitto (IFLA) on julkaissut useita ohjeistuksia koskien kirjastojen kokoelmia ja palveluita. Public Library Service Guidelines julkaisussa (Koontz & Gubbin 2010, 71) todetaan, että kokoelmien tulee sisältää materiaalia sekä yhteisön vähemmistökielillä, sekä muilla kielillä.

Pääkriteerijä kokoelmille ovat muun muassa seuraavat:

- aineistoa kaikille yhteisön jäsenille
- uusien nimekkeiden ja niteiden uusiutuminen
- varaston vaihtuvuus
- laaja valikoima kaunokirjallisuusluokkia
- pääsy kirjaston ulkoisiin aineistoihin, esimerkiksi muiden instituutioiden kirjastoihin, elektronisiin aineistoihin ym.
- vanhojen, kuluneiden ja vanhentuneiden kirjojen ja muiden aineistojen poisto (s.72).

Kokoelman ylläpidossa on syytä huomata, että pienempää ja korkealaatuista kokoelmaa käytetään enemmän kuin suurta, jossa on paljon vanhentunutta materiaalia (s. 73 - 75). Kokoelmien koolle annetaan yleisenä ohjelukuna 2-3 kirjaa /asukas. Myös monikulttuuristen ryhmien kirjakokoelmien tulisi noudattaa näitä tavallisen väestön kokoelmille annettuja standardeja (Multicultural Communities: Guidelines... 2009, 16 - 17). Tulee kuitenkin huomata, että pienille ryhmille suurempi asukaskohtainen kirjamäärä saattaa olla tarpeellinen kohtuullisen palvelun

takaamiseksi. Todella pienten tai laajalle alueelle hajaantuneiden ryhmien kanssa palvelujen keskittäminen ja yhteistyön tekeminen voi tulla kyseeseen.

Public Library Service Guidelines -julkaisun (Koontz & Gubbin 2010, 78) mukaan hankintamäärät ovat merkittävämpiä kuin kokoelman suuruus. Vakiintuneen kirjaston hankintamääräksi ehdotetaan 225 kirjaa tuhatta asukasta kohden vuosittain, mikäli asukasmäärä on 25 000 – 50 000. Jos asukasmäärä on enemmän, vastaava luku on 200 kirjaa vuosittain. Julkaisussa kuitenkin todetaan, että erikoiskoelmien kohdalla hankinta- ja poistosuositukset eivät välttämättä ole relevantteja. Tämä saattaa olla totta vieraskielisten aineistojen kohdalla, sillä vieraskieliselle kaunokirjallisuudelle on rajallisesti varoja, joten niitä ei välttämättä voida poistaa samaan tahtiin kuin muuta aineistoa (näin on varmasti ainakin harvinaisten kielten kohdalla).

IFLA:n lukuisten työryhmien joukossa on ryhmä monikulttuuristen väestöryhmien palveluiden kehittämistä varten (Library Services to Multicultural Populations Section). Ryhmän julkaisema Multicultural Communities: Guidelines for Library Services (2009) toimii pohjana kaikkien yhteisöryhmien kirjastopalveluiden suunnittelulle sekä tarjoaa kriteerejä, joiden avulla voidaan arvioida jo olemassa olevien monikulttuuristen palveluiden riittävyyttä. Julkaisu sisältää paljolti samoja kokoelmien standardeja kuin Public Library Service Guidelines. Niitä ovat edellä listatut ns. kokoelmien pääkriteerit.

Eryteisesti monikulttuurisiin aineistoihin liittyen kirjavalikoiman tulisi kattaa laajasti eri genrejä ja tarjota luettavaa kaikille ikäryhmille (Multicultural Communities... 2009, 14 - 15). Materiaalivalikoimien, jotka on suunnattu monikulttuurisille ryhmille, tulee olla ryhmän kokoon sekä sen lukutarpeisiin suhteutettu. Kirjaston valikoimassa tulisi olla materiaalia niillä kielillä, joita yleisesti puhutaan toisena kielenä. Uusien hankintojen suositellaan olevan hiljattain julkaistuja, ja sekoitus paikallisia (alkuperämaan) kirjailijoita sekä käännöksiä kansainvälisesti suositusta materiaalista. Mikäli tietyn kielen alkuperämaassa julkaistaan kirjoja useammalla kirjaimistolla (kuten Serbia), jokaisesta kirjaimistosta tulisi olla esimerkkikokoelma. Mikäli painetusta aineistosta on pulaa (kuten harvinaisempien kielten kohdalla voi olla), ohjeet suosittavat painottamaan muiden formaattien, erityisesti ääni- ja kuvataallenteiden hankintaa. Tämä pätee myös, jos tietyssä kieliryhmässä esiintyy vähäistä

lukeneisuutta tai merkittävää lukutaidottomuutta. Vieraskielistä kokoelmaa tulee ylläpitää ajantasaisuuden varmistamiseksi (s.16?). Kaikille kieliryhmille tulee hankkia uutta materiaalia säännöllisesti, ja kulunutta puolestaan poistaa. Paikallisesti poistettuja teoksia tulee tarjota keskitettyihin kokoelmiin, jotta ainakin yksi nide jokaista teosta on saatavilla.

American Library Association (ALA) (Guidelines for the Development and Promotion... 2007) suosittaa tarkastelemaan eri kielellisten ryhmien materiaalien tarjoamista kiinteänä osana kirjaston palveluita, ei lisäpalveluna. Kysyntä ja materiaalien saatavuus ovat tärkeitä tekijöitä kokoelman kehittämisessä. Kysyntää ei kuitenkaan tule käyttää ainoana tekijänä, sillä alhainen kysyntä voi olla merkki aikaisemmasta kokoelman, palveluiden tai julkisuuden riittämättömyydestä. ALA:n mukaan kirjastojen tulee tarjota läpileikkaus erilaisia aiheita, kirjallisuusgenrejä, maantieteellisiä alueita sekä aikakausia.

4 MIKKELIN KAUPUNGINKIRJASTO JA SEN TOIMINTAYMPÄRISTÖ

4.1 Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto

Mikkeli (S:t Michel) on 49 032 asukasta (Mikkeli – modernin palvelun... 31.10.2012) käsittävä kunta Etelä-Savon länsiosassa. Mikkelin kaupunginkirjasto hoitaa Etelä-Savon maakuntakirjaston tehtäviä ja sen maakunta-alueeseen kuuluu 17 kuntaa. Henkilökuntaan kuuluu noin 42 henkilöä. Lähikirjastoja on yhteensä 12 joiden lisäksi kunnassa on yksi laitoskirjasto.

Maakuntakirjaston kokoelma oli kappalemäärältään vuonna 2011 yhteensä 466 876 suuruinen (Suomen yleisten kirjastojen tilastot, [Viitattu 15.2.2013]). Tästä kaunokirjallisuutta oli 217 038 kappaletta, josta puolestaan aikuisten kaunokirjoja 126 121 kappaletta.

Kirjaston toiminta-ajatuksena on ”edistää toiminta-alueensa asukkaiden yhtäläisiä mahdollisuuksia sivistykseen, kirjallisuuden ja taiteen harrastukseen, jatkuvaan tietojen, taitojen ja kansalaisvalmiuksien kehittämiseen, kansainvälistymiseen ja elinikäiseen oppimiseen” (Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon... [Viitattu: 16.1.2013]). Kirjastolla ei ole ollut kirjallista kokoelmapolitiikkaa, mutta sellainen on tekeillä.

4.2 Väestö ja kielivähemmistöt

Koko Etelä-Savon maakunnan väestöstä ulkomaalaistaustaisia on 2,20 prosenttia, eli yhteensä 3386 henkilöä vuoden 2011 lopussa (Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne... [viitattu: 16.1.2013]). Etelä-Savossa venäjää puhuvia oli vuonna 2011 yhteensä 1345 henkilöä (Kieli iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain... 2012).

Tarkasteltaessa pelkästään Mikkelin kuntaa, vieraskielinen (ruotsin- ja saamenkieliset poisluettuna) väestö on kasvanut melko tasaisesti vuodesta 1990 lähtien (Vä-

estö iän (1-v.), sukupuolen ja kielen mukaan alueittain 1990 – 2011... [Viitattu 15.8.2012]). Vuonna 2007 ylittyi tuhannen hengen rajapyykki. Viimeisimmän tiedon, eli vuoden 2011, mukaan ruotsinkielisiä asukkaita on Mikkeliissä yhteensä 76 henkilöä, saamenkielisiä kaksi. Muiden kielten puhujien osuus on yhteensä 1248 henkilöä. Yhteensä vieraskielisiä henkilöitä on siis Mikkeliissä 1 324.

Venäjäa puhuvien lukumäärästä Mikkelin kunnassa onnistuttiin löytämään vain vuoden 2008 tieto, eli 247 henkilöä (Väestö kansalaisuuden mukaan... 2008). Mikkelin väestöstä ruotsinkielisten osuus on 0,2 % ja ulkomaiden kansalaisten osuus 1,8 % (Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuntien avainluvut.. [Viitattu: 15.8.2012]).

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tutkimuksessa selvitettiin Mikkelin pääkirjaston vieraskielisen kaunokirjallisuuskokoelman tilaa. Keskeisenä tavoitteena oli kerätä informaatiota, jota analysoimalla saataisiin selville kokoelman vahvuudet ja heikkoudet. Kokoelman ominaisuuksia selvitettiin kartoittamalla sen suuruus ja ikä. Myös kokoelman käyttöä selvitettiin lainaustilastoja tutkimalla sekä uusiutuvuutta hankintatilastoilla. Tilastojen keruussa keskityttiin seuraaviin, kokoelman suurimpiin kieliluokkiin: englantia, ruotsia, venäjää, saksaa, ranskaa, espanjaa sekä viroa. Tutkimus kohdistui aikuisten osaston kokoelmaan, ja ainoastaan kertomakirjallisuuteen (luokat 84.23, 84.31, 84.4... jne.). Mikkelin kaupunginkirjastossa on käytössä ATP-Origo -järjestelmä, ja tilastot kerättiin käyttämällä sen tiedonhaku- ja tilastointimoduuleita. Tilastoja otettiin nide-määristä, lainauksista, hankinnoista sekä ikäjakaumasta.

Kokoelmatutkimuksessa kvantitatiiviset ja kvalitatiiviset tutkimusmenetelmät täydentävät toisiaan. Tilastollisella tutkimuksella saatiin numeerista tietoa Mikkelin kaupungin aikuisten osaston vieraskielisestä kertomakirjallisuudesta. Tilastollisella tutkimuksella voidaan selvittää muun muassa prosenttiosuuksiin liittyviä kysymyksiä (Heikkilä 2008, 16). Määrällisiä tuloksia havainnollistetaan kuvioilla ja taulukoilla. Tilastollisella tutkimuksella saadaan usein selvitettyä ilmiössä tapahtuneita muutoksia, sekä asioiden välisiä riippuvuuksia.

Syvempien ja perusteellisempien tietojen saamiseksi tarvittiin laadullinen, kvalitatiivinen menetelmä. Tällaiseksi menetelmäksi valikoitui teemahaastattelu. Hirsjärvi ja Hurme (2011, 35) ovat esittäneet yleisiä syitä haastattelun valinnalle tutkimusmenetelmäksi. Tietyt heidän antamistaan syistä pätevät myös omaan tutkimukseeni. Vastausten tiedettiin jo ennalta viittaavan moneen suuntaan. Haluttiin, että annettuja vastauksia on mahdollisuus selventää ja kysyä tarvittaessa lisäkysymyksiä. Tässä tutkimuksessa yhtenä tavoitteena oli kartoittaa, miten Mikkelin kaupunginkirjastossa vieraskielistä kaunokirjallisuutta on hoidettu ja minkälaisia kokoelmahoidon periaatteita on käytetty. Vieraskielisestä kaunokirjakokoelmasta vastuussa olevien kirjastonhoitajien teemahaastatteluilla saatiin kokemusperäistä tietoa kokoelmasta sekä siihen liittyvästä työstä. Teemahaastattelua voidaan kutsua puoli-strukturoiduksi haastatteluksi, jossa edetään eteenpäin ennalta mietittyjen teemo-

jen avulla, ei niinkään tarkasti muotoiltujen kysymysten avulla (emt. s. 48). Haastattelu on keskustelunomainen, ja se tuo enemmän esille haastateltavan kuin tutkijan näkökulmaa.

Laajempaa kontekstia lähdettiin hahmottamaan toisella kvalitatiivisella menetelmällä, survey-tutkimuksella. Suomen maakuntakirjastoille sähköpostilla lähetetty kysely koostui kuudesta avoimesta kysymyksestä. Kysely lähetettiin 17 kirjastoon marras- ja joulukuussa 2012, ja vastauksia saatiin seitsemän. Menetelmä valittiin siksi, että sen koettiin olevan nopea ja helppo tapa tavoittaa vastaajat, ja heille kätevä tapa vastata. Maarianhaminan kaupunginkirjasto jätettiin otoksesta pois, koska ruotsinkielisyyden vuoksi sen ei koettu olevan täysin vertailukelpoinen Mikkelin kaupunginkirjaston kanssa. Kyselyllä haluttiin selvittää muun muassa vieraskielisten kertomakirjallisuuskokoelmien kokoa muissa maakuntakirjastoissa. Myös vieraskieliseen kaunokirjallisuuteen liittyviä kokoelmapoliittisia periaatteita tiedusteltiin. Kyselytutkimuksen etuna on sen avulla saatava laaja tutkimusaineisto (Hirsjärvi ym. 2009, 195). Se mahdollistaa usean kysymyksen esittämisen usealle henkilölle. Huonoja puolia ovat muun muassa väärinymmärryksen mahdollisuus sekä kato, joka voi nousta suureksikin. Hyvän kyselylomakkeen laatiminen vaatii tietoa ja taitoa.

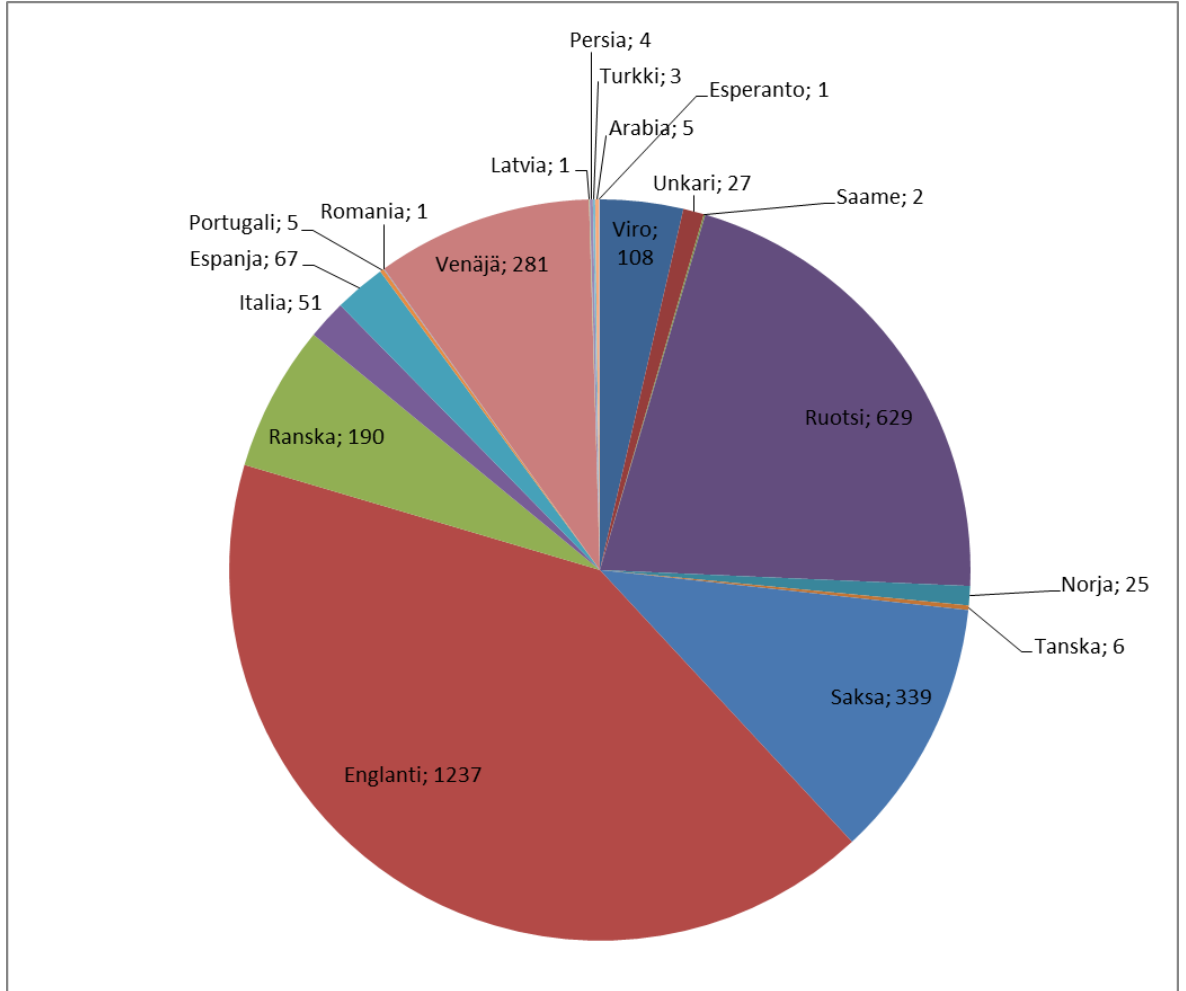
6 TILASTOLLISEN TUTKIMUKSEN TULOKSET

6.1 Ruotsin- ja vieraskielinen kaunokirjakokoelma

Koko vieraskielisten kaunokirjojen kokoelma käsitti tilastojen keruuhetkellä (18.4.2012) yhteensä 2982 nimekettä. Äänikirjat jätettiin pois tilastotiedoista niiden vähäisen määrän takia. Kuviossa 2 näkyvät kielten nimekemäärät sekä osuudet koko kokoelmasta. Englanninkieliset kertomakirjat muodostavat kokoelmassa 1237 nimekkeen määrällä enemmistön. Ne muodostavat 41,5 prosenttia kokoelmasta. Seuraavaksi suurin kieliryhmä on ruotsi 629 nimekkeellä muodostaen 21 prosenttia kokoelmasta. Kolmanneksi ja neljänneksi suurimmat kieliryhmät ovat saksankieliset (339 nimekettä, 11 %) ja venäjänkieliset kertomakirjat (281 nimekettä, 9,4 %).

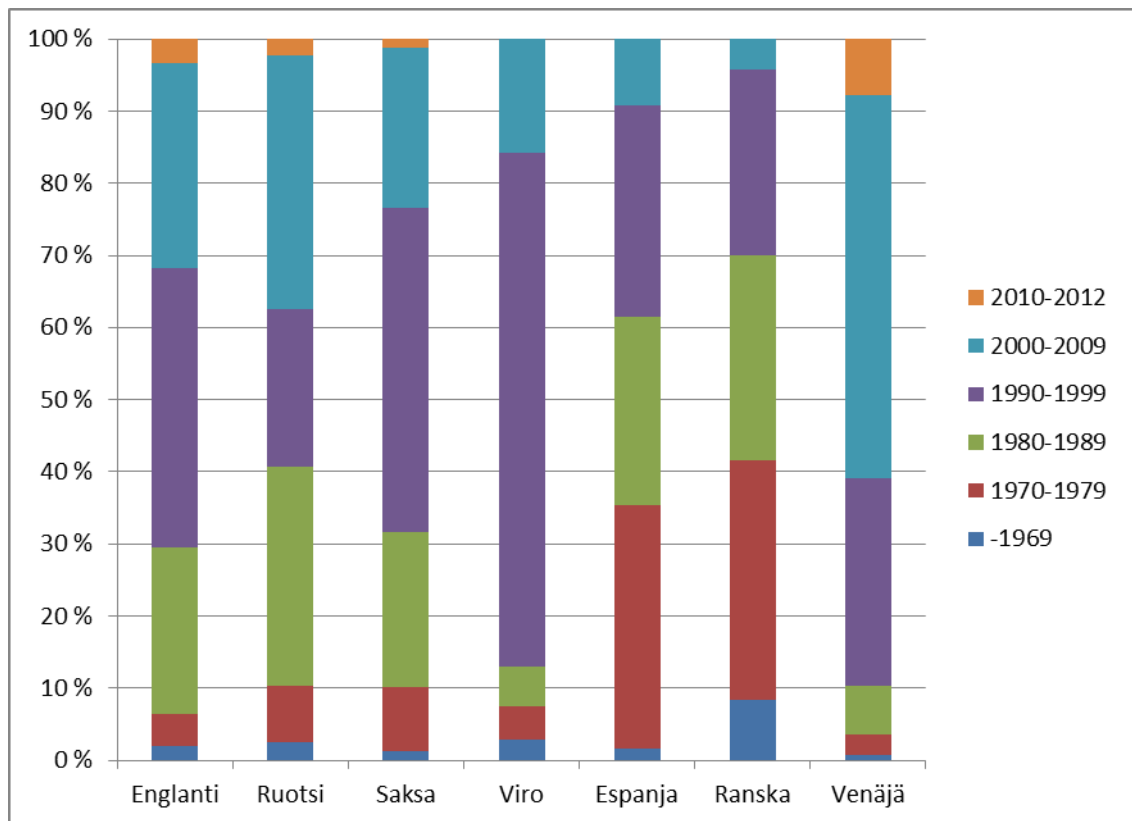
Väestötietojen perusteella vieraskielistä kertomakirjallisuutta on 2,3 nimekettä/vieraskielinen asukas. Ruotsinkielistä materiaalia puolestaan on 8,3 kirjaa ruotsinkielistä asukasta kohden. Muiden kuin ruotsin- ja suomenkielisten vastaava luku on 1,9 teosta/asukas. Venäjänkielistä materiaalia on (vuoden 2008 tietoa käytettäessä) 1,1 teosta venäjää puhuvaa asukasta kohden. Tämä suhdeluku on vain suuntaa-antava, koska venäjänkielisten osuus Mikkelissä on todennäköisesti muuttunut. Joka tapauksessa, kielijakauman valossa ruotsin- ja venäjänkielisten välillä näyttäisi olevan epäsuhtaa.

Johtopäätöksiä tehtäessä on kuitenkin hyvä muistaa, että esim. ruotsinkielisestä aineistosta puhuttaessa käyttäjiin kuuluu myös suomenkielisiä. Ruotsi on Suomen toinen virallinen kieli, ja sitä opiskellaan usealla eri koulutusasteella. Ruotsinkielisen aineiston tarve on siis suurempi kuin ruotsia äidinkielenään puhuvien osuus antaa ymmärtää. Kieleen perustuvien tilastojen avulla lasketut suhdeluvut ovat vain suuntaa antavia siksikin, että niihin tulevat mukaan myös kirjaston ei-käyttäjät.

Kuvio 2. Ruotsin- ja vieraskielisen kaunokirjojen lukumäärät kielittäin.

6.2 Aineiston ikä

Kuvio 3. Seitsemän suurimman kieliryhmän ikäjakauma julkaisuvuosien mukaan.

Aineiston ikärakenteen määrittelyssä otettiin tarkasteluun seitsemän kappalemääriltään suurinta kieliryhmää. Iät saatiin selville niteiden julkaisuvuoden perusteella kirjastojärjestelmän tiedonhakulistoista. Luokittelussa käytettiin vuosikymmenyksiä (lukuun ottamatta vanhimpia ja uusimpia niteitä):

- 2010 - 2012
- 2000 - 2009
- 1990 - 1999
- 1980 -1989
- 1970 - 1979
- 1969 ja sitä ennen julkaistut.

Tilastojen (Kuvio 3.) mukaan venäjän- ja vironkieliset kokoelmat ovat iältään nuorimmat. 1990- ja 2000-luvuilla julkaistujen kirjojen osuus on vironkielisissä 87 pro-

senttia ja venäjänkielisissä jopa 90 prosenttia. Espanjan- ja ranskankieliset kaunokirjat puolestaan ovat melko iäkkäitä. 1980-luvulla tai sitä ennen julkaistut muodostavat niissä enemmistön (ranskassa 70 ja espanjassa 63 prosenttia).

Käytettäessä julkaisuvuotta iän mittarina täytyy muistaa, ettei se kerro teoksen varsinaista ikää. Tilastoihin sisältyy siis vanhojakin teoksia, mutta uusintapainoksina. Fiktiokirjallisuus ei kuitenkaan aina menetä arvoaan vuosisatojenkaan kuluessa. Tässä yhteydessä arvioidaankin ehkä enemmän niteiden kuntoa ja houkuttelevuutta asiakkaan silmissä.

Taulukko 1. Viiden vuoden sisällä julkaistujen kirjojen prosenttiosuus helmikuussa 2013.

	Ilm. v. 2008 tai sen jälkeen	Ilm. v. 2007 tai sitä ennen	Yht.	Tuoreiden prosenttiosuus (%)
Englanti	141	942	1083	13,0
Ruotsi	67	476	543	12,3
Viro	7	93	100	7,0
Ranska	3	174	177	1,7
Espanja	6	61	67	9,0
Venäjä	49	234	283	17,3
Saksa	26	297	323	8,0
Yht.	299	2277	2576	11,6

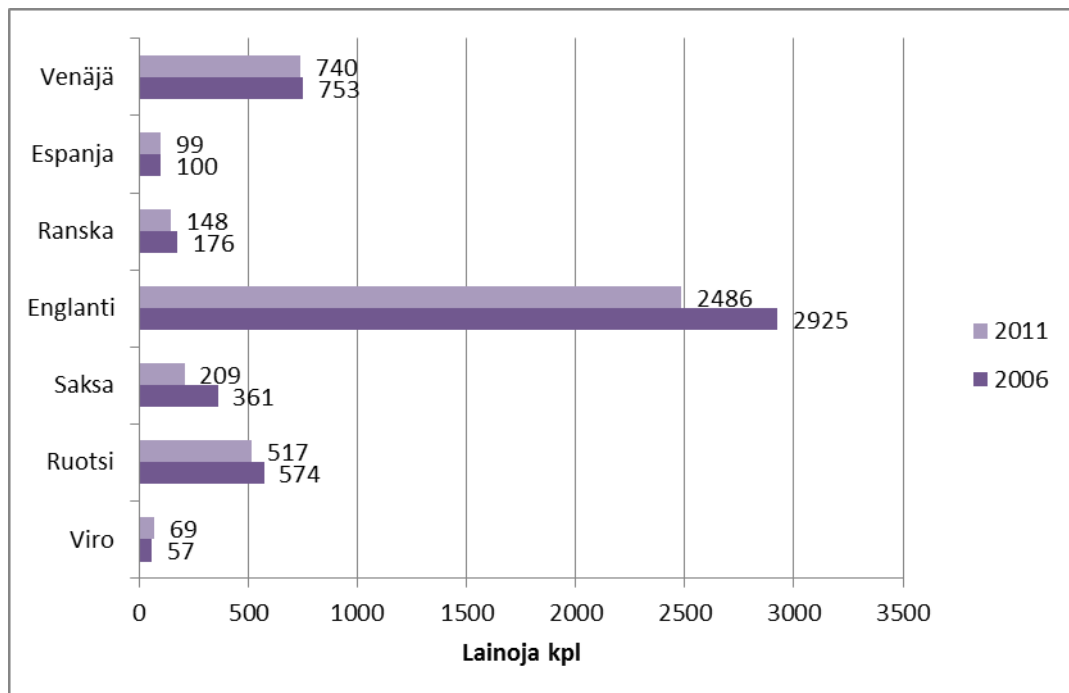
Kansainvälisen suosituksen mukaan avokokoelmista 40 prosenttia tulisi muodostua alle viisi vuotta vanhoista julkaisuista (Yleisten kirjastojen laatusuositus 2010, 51). Suosituksen mukaan korkeintaan viiden vuoden ikäinen materiaali on ”tuoretta”. Mikkelin kaupunginkirjaston kokoelman tuoreus tämän kriteerin mukaan näkyy taulukossa 1. Prosenttiosuudet laskettiin samoista kielistä kuin ikäjakaumassa edellä. Tilastotiedot poikkeavat edellisistä, sillä ne on otettu helmikuussa 2013.

Jokaista kieltä kohdeltiin omana kokoelmanaan, eli esimerkiksi saksankielisten tuoreiden prosenttiosuus ilmoittaa viiden vuoden sisällä julkaistujen osuuden saksankielisistä kirjoista. Saatujen lukujen perusteella nuorin ikärakenne on venäjän-englannin- ja ruotsinkielisissä kokoelmissa. Vähiten hiljattain julkaistuja niteitä on ranskan ja vironkielisissä. Seitsemän kielen joukon tuoreiden kirjojen yhteisprosentti on 11,6 %. Kokoelma ei siis yllä laatusuositusten 40 prosenttiin, joten nuorentaminen on paikallaan. Tehtävää vaikeuttaa se, että vieraskielisen aineiston saatavuus ei ole yhtä hyvä kuin kotimaisen aineiston. Saattaa siis olla pohdinnan

arvoista, voiko vieraskielisiltä (harvinaisilta kieliltä varsinkin) edellyttää yhtä nuorta ikärakennetta kuin muilta kokoelmilta.

6.3 Lainaus

Tarkasteluun otetuista kielistä selvästi lainatuinta on ollut englanninkielinen materiaali (Kuvio 4). Toiseksi lainatuinta on venäjän-, ja kolmanneksi ruotsinkielinen kertomakirjallisuus. Vertailtaessa vuoden 2006 ja 2011 lainausmääriä kaikissa muissa paitsi vironkielisissä lainaus on vähentynyt. Prosentuaalinen muutos on suurin saksankielisissä (42 %). Englanninkielisten lainaus on vähentynyt 15 prosenttia. Vironkielisen kertomakirjallisuuden lainaus on noussut 21 prosenttia. Espanjan kohdalla on vain yhden lainauksen ero, joten sen lainaus on pysynyt jotta-kuinkin samana. Myös venäjänkielisten lainaus ei ole vähentynyt huomattavasti, muutosprosentti on 1,7 %.

Kuvio 4. Vuosien 2006 ja 2011 lainausmäärien vertailu.

Kiertolukujen (Taulukko 2.) valossa venäjänkielinen kertomakirjallisuus on lainautuinta (2,63). Seuraavaksi korkeimmat luvut ovat englannin- (2,01) ja espanjankielisillä (1,48) kirjoilla. Luvut laskettiin vuoden 2011 lainausmäärillä sekä vuoden 2012 nidemäärillä. Näyttäisi siltä, että venäjänkieliseen kokoelmaan panostaminen kannattaa. Sen verrattain nuorella ikärakenteellakin voi olla vaikutusta korkeisiin lainauslukuihin. Espanjankielistä kokoelmaa on lainattu enemmän kuin vironkielistä, joka lukumäärältään suurempi kokoelma. Alhaisimmat kiertoluvut ovat saksan- ja vironkielisillä kirjoilla.

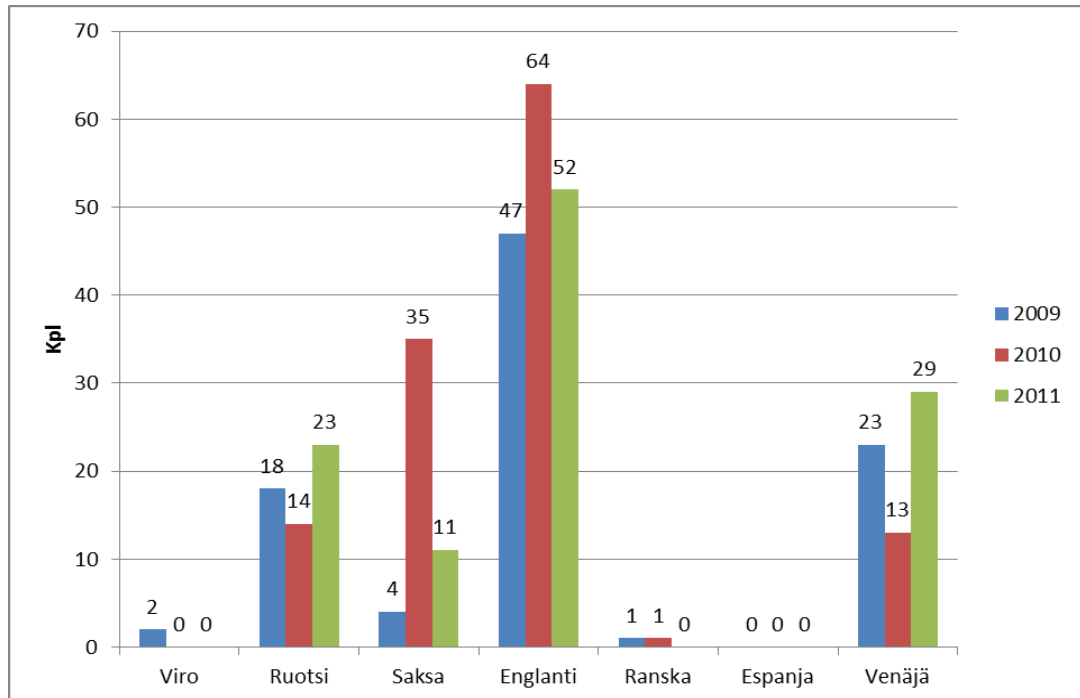
Taulukko 2. Lainausluvut 2011, kokoelman suuruus 2012 sekä kiertoluvut.

	Lainaus kpl (2011)	Kokoelma kpl (2012)	lainaus/kokoelma
Viro	69	108	0,64
Ruotsi	517	629	0,82
Saksa	209	339	0,62
Englanti	2486	1237	2,01
Ranska	148	190	0,78
Espanja	99	67	1,48
Venäjä	740	281	2,63

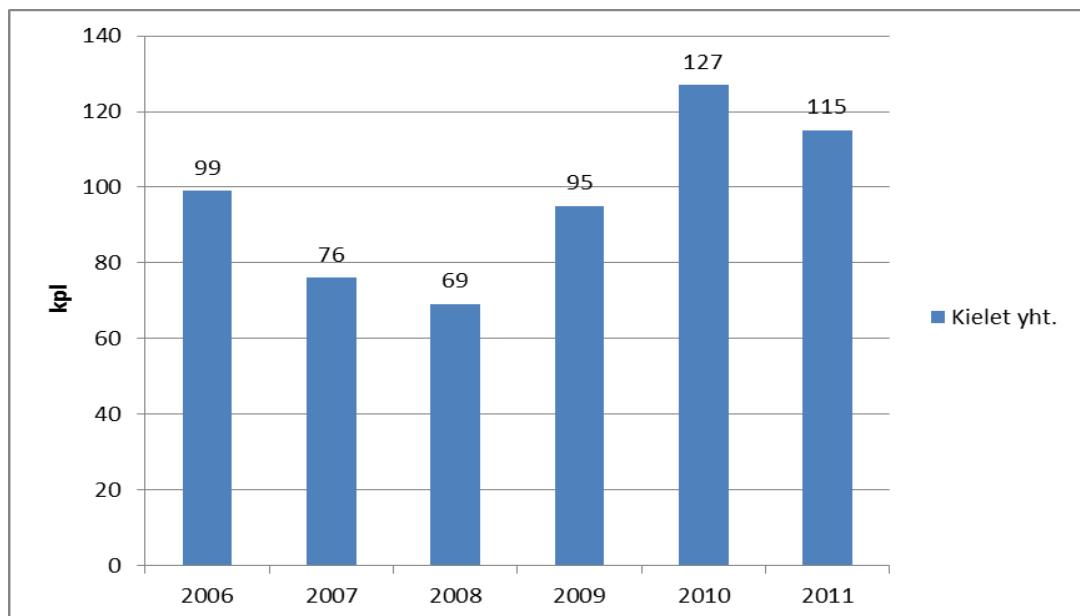
6.4 Hankinnat

Hankintatilastot otettiin tarkastelussa olevien kielten osalta vuodesta 2006 vuoteen 2011. Hankintatilausta puuttuvat siis muiden kielten mahdolliset hankinnat. Yhteensä kuuden vuoden aikana ruotsinkielistä kirjallisuutta on hankittu keskimäärin 23 nidettä. Englanninkielisiä puolestaan 44,8 ja venäjänkielisiä 18,5 nidettä. Kuviossa 5 näkyvät seitsemän suurimman kielen hankintamäärät kolmen vuoden ajalta (2009 – 2011). Kirjoja englanniksi on hankittu eniten kaikkina tarkasteluvuosina. Hankinnat ovat keskittyneet myös ruotsin- ja venäjänkielisiin kirjoihin. Myös saksankielisiä kirjoja on hankittu jonkin verran, vuonna 2010 poikkeuksellisesti 35 kappaletta. Tämä johtuu kirjaston saamasta suurehkosta lahjoituksesta (Parviainen 2013). Viron- ja ranskankieliset kokoelmat ovat uusiutuneet huonosti, espanjankielinen ei ollenkaan. Kuviossa 6 on kootusti esitetty, kuinka paljon tarkastelussa olleiden kielten kirjallisuutta on hankittu yhteensä. Hankintamäärät ovat kas-

vaneet vuosien 2007 ja 2008 jälkeen, mutta laskeneet taas 115 kappaleeseen vuonna 2011. Keskimäärin kuuden vuoden aikana on hankittu 96,8 nidettä/vuosi.

Kuvio 5. Hankintamäärät 2009 - 2011.

Kuvio 6. Seitsemän tarkastellun kielen yhteishankintamäärä vuosittain.

7 LAADULLISEN TUTKIMUKSEN TULOKSET

7.1 Kysely

Yleistä käsitystä maakuntakirjastojen ruotsin- ja vieraskielisistä kokoelmista tutkittiin kyselytutkimuksella (Liite 1). Vastauksia saatiin yhteensä kahdeksasta kirjastosta. Osa tilastokysymyksiin saaduista vastauksista saattavat kuvata kirjastojen koko kaunokirjallisuuskokoelmaa, osa taas pelkästään kertomakirjallisuutta. Tämä johtuu siitä, että ensimmäisellä kyselykierroksella kyselyssä käytettiin virheellisesti laajempaa termiä ”kaunokirjallisuus” suppeamman ”kertomakirjallisuuden” sijasta. Kun kysely lähetettiin toiseen kertaan vielä vastaamattomiin kirjastoihin, termi korjattiin muotoon ”kertomakirjallisuus” ja painotettiin kyseessä olevan luokka 84. Kahden kirjaston tilastoihin liittyviä vastauksia ei voitu ottaa huomioon, koska lukuihin sisältyivät myös sivukirjastojen kokoelmat tai tietokirjallisuus.

Kokoelman nimekemäärää kysyttäessä vastaukset vaihtelivat 2 515 – 60 493 niteen/nimekkeen välillä. Osa kirjastoista ilmoitti nitemäärän, jos tietoteknisistä syistä nimekemääriä ei saatu. Viidestä kirjastosta saatiin myös ruotsinkielisen kertomakirjallisuuden määrä, joka vaihteli 603 ja 2530 niteen välillä. Englanninkielisten kirjojen määrä ilmoitettiin kolmesta kirjastosta, joissa kokoelman suuruus oli 1 575, 1 302 tai 1 086 nimekettä.

Vertailtaessa saatuja lukuja Mikkelin kokoelmaan (2982 nimekettä), muilla paitsi yhdellä kirjastolla on suurempi kokoelma. Myös ruotsinkielisen kokoelman (629) osalta Mikkeli on tämän otoksen häntäpäässä, mutta ei kuitenkaan pienin. Tämä ei välttämättä ole hälyttävä asia, sillä kaikki vastanneet kirjastot palvelevat väkiluvultaan suurempaa yhteisöä kuin Mikkelin kaupunginkirjasto. Englanninkielisten kaunokirjallisuuden määrä Mikkelissä (1237) on suunnilleen samansuuruinen kuin kahdessa sen ilmoittaneessa kirjastossa.

Kaikissa vastanneissa kirjastoissa on kokoelmia seuraavilla kielillä: viro, unkari, ruotsi, norja, saksa, englanti, ranska, italia, espanja ja venäjä. Pienempiä kokoelmia tai yksittäisiä kappaleita löytyy islanniksi (5 vastaajaa), hollanniksi (3), tanskaksi (5) saameksi (4), portugaliksi (3), romaniaksi (3) ja arabiaksi (4). Muita har-

vinaisempia kieliä ovat muun muassa turkki, persia, puola, kiina ja kreikka. Yksi vastaajakirjasto ilmoitti kielitarjontaansa kuuluvan niinkin harvinaisia kieliä kuin kalaallisut (grönlanti), kroatia, serbokroatia sekä heprea.

Sähköpostikyselyn vastausten mukaan maakuntakirjastojen vieraskielisen aineiston valintaperiaatteissa painotetaan suureksi osaksi samoja tekijöitä kuin suomenkielisessäkin. Asiakkaiden toiveita kuunnellaan. Mitä hankittaviin kieliin tulee, suuria kielialueita painotetaan, esim. englantia. Muita kieliä hankitaan kysynnän ja tarjonnan mukaan.

”Valinnassa pyritään mahdollisuuksien mukaan tasapuolisuuteen ja laaja-alaisuuteen ottamalla huomioon asiakkaiden erilaiset näkemykset ja mielipiteet.”

”Vieraskielistä kaunokirjallisuutta pyritään hankkimaan pääkirjastoon suurilta kielialueilta, mutta asiakkaiden tarpeiden mukaan myös pienemmilta.”

”Vieraskielisen aineiston osalta painopistealueena ovat englanninkielinen ja venäjänkielinen kirjallisuus, jotka ovat lainatuimmat vieraskielisen kaunokirjallisuuden ryhmät.”

Yhdessä kirjastossa hankitaan varsinkin laadukasta pohjoismaista kaunokirjallisuutta. Toisessa puolestaan kirjavalmintaa tekevä henkilö suosii käännösten sijaan alkukielistä kirjallisuutta. Suomalaisten teosten käännökset sen sijaan hankitaan.

”Erityistä huomiota kiinnitetään pohjoismaisen, laadukkaan kaunokirjallisuuden hankintaan.”

”Painotan alkukielistä kirjallisuutta - siis tyyliin mieluummin alkukielisiä ruotsinkielisiä dekkareita kuin englanninkielisten dekkareiden ruotsinkielisiä käännöksiä.”

”Finnish authors eli kotimaisen kirjallisuuden käännöksiä”

Valintakriteereinä ovat muun muassa klassikon asema, erilaiset kirjallisuuspalkinnot sekä myyntimenestys. Myös viihteellisempää kirjallisuutta hankitaan. Alueella toimivat koulut vaikuttavat myös.

”Käytettyjen klassikoiden saatavuuteen (esim. Austen) kiinnitetään huomiota. Merkittävimpien kirjallisuuspalkintojen voittajat (esim. Booker) hankitaan alkukielisinä. Kansainväliset bestsellerit hankitaan.”

”reagointia pinnalla olevaan: chick lit, kirjallisuuspalkinnot...”

”Lisäksi pyritään hankkimaan kirjallisuutta kielillä, joita paikkakunnalla opiskellaan esim. Kansalaisopistossa.”

Maahanmuuttajat ohjaavat valintaa, ja jos asiakkailta on tarvetta vaikeammin saatavilla oleviin kieliin, turvaudutaan Monikieliseen kirjastoon.

”Huomioidaan myös maahanmuuttaneiden tarpeet, ja harvinaisempien kielten osalta tukeudutaan Monikielisen kirjaston palveluihin.”

Vieraskielinen kokoelma voidaan nähdä täydennyksenä suomenkieliselle kirjallisuudelle.

”-- valintoja tehdessä harkitaan lisäksi esim. sitä, onko teoksella kysyntää, pyritään hankkimaan eri kirjallisuuden genrejä, hankitaan niin tunnettujen kirjailijoiden teoksia kuin sellaisiakin, joita ei vielä ole suomennettu”

”Vieraskielistä kaunokirjallisuutta hankitaan lähinnä Tampereen seudun muunkielisen väestön tarpeisiin ja täydentämään suomenkielistä aineistoa...”

Keskimääräisiä vuosittaisia hankintamääriä kysyttäessä arvio saatiin kolmesta kirjastosta. Luvut vaihtelivat 130 ja 700 välillä. Yksi kirjasto ilmoitti hankkineensa vuonna 2011 ruotsinkielistä kaunokirjallisuutta 40, ja 234 kappaletta muun kielistä. Toisessa kirjastossa samana vuonna ruotsinkielistä hankittiin 337 kappaletta ja muun kielistä 1764. Yksi kirjasto vastasi vieraskielisiä hankitun vuonna 2011 yhteensä 143. Mikkelissä suurimpia kieliryhmiä on hankittu keskimäärin 96,8 nide/vuosi. Verrattuna muihin kirjastoihin määrä on melko pieni. Ruotsinkielistä on hankittu Mikkelissä vuonna 2011 yhteensä 23 kappaletta, mikä on sekin vähän kyseisen kielen luvut ilmoittaneisiin kirjastoihin verrattaessa. Mikkelin lukuun tosin sisältyy vain seitsemän suurimman kielen hankinnat. Osa kyselyllä saaduista luvuista on saatu julkaisuvuoden perusteella, ja se ei aina välttämättä vastaa hankintavuotta.

Kyselyssä tiedusteltiin myös, onko vastaajakirjasto selvittänyt alueensa kielivähemmistöjen määrää. Kaikki vastaajakirjastot ovat tehneet tämän jollain tasolla. Kaupungin laatimia väestötilastoja on seurannut neljä vastaajaa. Yksi kirjasto on saanut tietoja erityisen maahanmuuttajapalveluihin liittyvän hankkeen kautta. Yhdestä kirjastosta kerrottiin erityisestä monikulttuurisen keskuksen ylläpitämästä internet-sivustosta, jolta löytyviä maistraatin tilastoja kirjasto hyödyntää.

Viimeiseksi kysyttiin mahdollisista monikulttuurisia yhteistyötahoista kokoelmien kehittämisessä. Yhdessä kirjastossa on erityinen maahanmuuttajatyöryhmä, joka osallistuu hankintoihin. Toisessa kirjastossa pidetään maahanmuuttajien keskustelukerhoa, jonka kautta saadaan tietoa asiakasryhmän tarpeista. Myös maahanmuuttajien opettajilta tai muilta ryhmäohjaajilta saadaan tietoa.

”Kirjastolla on oma ’mamu-työryhmä’, joka on yhteydessä eri tahoihin liittyen maahanmuuttajiin. Tuo työryhmä esittää ja myös hankkii omilla projektirahoillaan jonkin verran vieraskielistä kirjallisuutta maahanmuuttajien kotoutumisen tukemiseksi.”

”Pääkirjastossa on syksystä pidetty juttutupaa eli maahanmuuttajille tarkoitettua keskustelukerhoa. Sitäkin kautta tietoa kirjaston palveluihin liittyvistä tarpeista tulee kirjastoon päin.”

”Yleensä suomenkielen opettajat tai muiden monikulttuuristen (etenkin nais)ryhmien vetäjät ottavat yhteyttä kirjastoon.”

Yhdestä kirjastosta ollaan säännöllisesti yhteydessä paikalliseen kansainväliseen toimintakeskukseen uusien maahanmuuttajien alkuperämaan selvittämisessä. Muuten kokoelman kehittämiseen saadaan vinkkejä maahanmuuttajien opettajilta, asiakaskontakteissa ja maahanmuuttajaryhmien tutustumiskäyntien yhteydessä. Kaksi kirjastoa kertoi hyödyntävänsä myös työllistettyjen tai kieliharjoittelijoiden tietämystä.

” -- joskus esim. kieliharjoittelijoilta on kysytty mielipidettä vaikkapa venäjänkielisestä kokoelmasta”

”Joskus on käytetty hyödyksi maahanmuuttajataustaisen työllistetyn kielitaitoa ja oman kielialueensa kirjallisuudentuntemusta.”

Kyselyn alhaisen vastausmäärän täydennykseksi muiden maakuntakirjastojen internet-sivuilta etsittiin niiden vieraskielisen kaunokirjallisuuden kokoelmapoliittisia periaatteita. Valintaperiaatteissa ei kovin usein mainita vieraskielistä kaunokirjallisuutta. Yleisesti tavoiteltavia ominaisuuksia ovat monipuolisuus, ajantasaisuus ja vastaaminen asiakkaiden tarpeisiin (Aineiston valinta... [Viitattu: 10.11.2012]). Aineiston valinnassa painotetaan sen laadukkuutta ja pysyvää arvoisuutta. Erilaiset mielipiteet ja ajattelutavat otetaan huomioon. Asiakaskunnan rakenteessa tapahtuvia muutoksia seurataan, kuten myös yhteiskunnan ilmiöitä kansainvälisestäkin (Kirjastoaineiston valintaperiaatteet... 2010). Vieraskielisen kertomakirjallisuuden varastoinnissa vain klassikot saavat jäädä (Aineistohankinta 2006).

7.2 Teemahaastattelut

Teemahaastatteluihin valittiin kaksi työntekijää Mikkelin kaupunginkirjaston aikuisten osastolta. Kirjastohoitaja (H1) sekä palvelupäällikkö (H2) työskentelevät vieraskielisen kaunokirjallisuuden parissa. Haastattelut tehtiin erillisinä yksilöhaastatteluina kirjaston tiloissa. Esitetyillä kysymyksillä (Liite 2) pyrittiin saamaan tietoa siitä, kuinka kokoelmaa on tähän asti hoidettu ja minkälaisia keinoja on käytetty. Haluttiin saada esiin myös kirjastoammattilaisten mielipide vieraskielisen kaunokirjallisuuden erityispiirteistä kirjastokokoelmien joukossa.

Haastattelun aluksi haluttiin selventää syitä, miksi vieraskielinen kaunokirjallisuus haluttiin ottaa arvioitavaksi. Toisin sanoen haastateltavilta kysyttiin, minkälaiseksi he kokivat kokoelman tilanteen. Vieraskielinen kaunokirjallisuus koettiin kirjastossa vanhentuneeksi ja hoitamattomaksi. Lisäksi ulkomaalaisten määrän on huomattu lisääntyneen kaupungissa, mikä asettaa kokoelmalle lisää vaatimuksia.

”-- se on ollut sellainen kohta kokoelmassa jota ei niin aktiivisesti ole käyty läpi kuin joitain muita luokkia” (H1)

”-- niin täällä lisääntyvät ulkomaiset opiskelijat. Ja sitten tulee maa-hanmuuttajat. Sen takia aina mietitään, että mitenhän tämä vastaa näiden uusien asiakkaiden tarpeisiin tämä meidän vieraskielinen kaunokirjallisuus” (H2)

Haastateltavilta tiedusteltiin lyhyesti myös heidän omia havaintojaan, minkälaiset asiakkaat kokoelmaa käyttävät. Jo mainitut maahanmuuttajat ja ulkomailta tulleet opiskelijat muodostavat osan käyttäjistä. Heidän lisäksi kokoelmaa käyttävät ihmiset, jotka haluavat ylläpitää kielitaitoaan ja lukea kirjallisuutta alkukielisenä.

Seuraavat kysymykset koskivat kokoelmapoliittisia asioita: Millä tavalla kirjaston kokoelmapolitiikassa on otettu huomioon vieraskielinen kaunokirjallisuus ja sen valintaperiaatteet? Haastattelussa selvisi, ettei Mikkelin kaupunginkirjastossa tähän asti ole ollut yksityiskohtaista, kirjallista kokoelmapolitiikkaa. Yleispiirteiset hankinnan periaatteet sekä varastointi- ja poisto-ohjeet ovat sitä vastoin olemassa. Käytännön kokoelmatyötä tehdään työntekijöiden mielessä olevin kriteerein.

”Kokoelmapolitiikkaanhan me saatiin hankerahaa, kokoelmapolitiikkapaperin tekemistä varten, niin se on vasta tulossa lähitulevaisuudessa.” (H1)

”Meillä on varastointiohjeet olemassa, vanhat, joita sietää kohentaa. Samoin poisto-ohjeet on olemassa, niitäkin pitää nyt korjata. -- Meillä on hyvin aineiston hankinnan periaatteet, jotka on sellaiset hyvin ylimalkaiset, niin kuin kirjastoissa yleensäkin.” (H2)

”Että se kokoelmapolitiikka on meidän päässä. Hankintoja tehdään ja kokoelmaa seulotaan ja tämän kokoelman kanssa yleensäkin touhutaan, niin siellä varmastikin on olemassa kokoelmapolitiikka. Mutta sietäisi se paperillekin sieltä saada ja tarkentaa.” (H2)

Kirjojen valintaan liittyen esiin nousi huoli klassikko-aineiston riittävydestä. Toinen haastateltavista koki jopa häpeää aiheuttavaksi, jos tiettyjä kirjoja ei kirjastolla ole alkukielellä.

”Ja kuka sitten säilyttää tärkeät kirjat jos ei kirjastokaan niitä säilytä?” (H2)

Myös vieraskielisen kaunokirjallisuuden kokoelmatyössä päteviä erityispiirteitä kysyttiin, mahdollisesti poistoihin tai varastointiin liittyviä sellaisia. Suomenkielisen kaunokirjallisuuden kohdalla tapana on varastoida teoksen viimeinen kappale, mutta vieraskielisessä aineistossa tätä sääntöä ei noudateta. Ulkomaisia niteitä hankittaessa fyysinen laatu ei ole aina ollut paras mahdollinen, joten tästä on jouduttu joustamaan enemmän kuin muiden kokoelmien hankinnoissa.

”Suomenkielistä pyritään varastoimaan viimeinen kappale kutakin teosta, ei ole poikkeukseton sääntö. Vieraskielisten kohdalla ei noudateta sitä periaatetta ollenkaan.-- Että jos vieraskielisiä varastoidaan niin ne on klassikoita.” (H1)

”-- Ehkä ei ihan niin tarkalla silmällä katso sitä kirjan laatua ja kuntoa kuin ehkä jossain toisessa luokassa.” (H1)

Kirjasto ei ole järjestelmällisesti selvittänyt alueen kielivähemmistöjen määriä. Tietopalvelussa asiakkailta kuullut toiveet kuitenkin ohjaavat kokoelmatyötä.

”Ei systemaattisesti, että me ihan katsottais väestö... Mutta se on sillä mutulla, että mitä tulee. Mitä kysytään ja mitä asiakkaat esittää.”(H2)

Asiakaskontakteissa on tullut esimerkiksi ilmi, että vaikka Mikkelissä ruotsinkielisiä ihmisiä on vähän, on ruotsinkieliselle kokoelmalle tarvetta.

”-- että me ajatellaan aina, että Mikkelissä nyt ei ruotsinkielisiä ole. Kuitenkin sitten yllättäen, ei ehkä olekaan umpiruotsinkielisiä, mutta yllättäen ruotsinkielisellä kirjallisuudella on kysyntää. Täällä on asiakkaita, en tiedä ovatko he entisiä ruotsinopettajia tai onko heillä sukulaisia tai sukujuuria ruotsissa tai ruotsinkielisellä alueella.” (H2)

Vieraskielisen kokoelman kehittämiseen vaikuttaa paljon resurssien määrä. Mikkelin Kaupunginkirjastossa ei ole ollut käytäntönä kohdentaa tietty määrä vieraskieliselle aineistolle. Hankinnoissa suomenkielinen aineisto ja tietokirjat ovat etusijalla. Myöskään henkilöstöresurssit eivät aina riitä kokoelman pitämiseen tuoreena, ulkomaalaisten kirjojen valinnan ja hankinnan vaativuuden takia.

”Ja siinä on vielä sellainen seikka, että kun määrärahat on ajoittain erittäinkin niukat, niin kyllähän siinä suomenkielinen aineisto tuppaa ajamaan edelle. Sitten katsotaan kuitenkin että se vieraskielinen jää sinne kakkossijalle näissä hankinnoissa” (H1)

”Ja sitten myöskin se vaikuttaa että työtilanne. Niin kuin kerroin, että kun lähdetään täydentämään niin katsotaan mistä me saatais vaikka Frankista katsotaan, toisten kirjastojen hankintoja ja se on aika työlästä. Että sitten kun on kiire, niin kuin nyt juuri tämä kevät on tämän remontin takia, niin silloin tällaiset työläämmät hankinnat jää tekemättä.” (H2)

Kirjastonhoitajilta tiedusteltiin, onko kirjasto tehnyt yhteistyötä kirjaston ulkopuolisten tahojen kanssa kokoelman kehittämiseen liittyen. Tällaisia tahoja voisivat olla esimerkiksi monikulttuuriset yhteisöt tai kieltenopettajat. Kokoelman parantamiseksi ei yhteistyöprojekteja ole ollut, satunnaisesti yksittäisiä tapahtumia ja näyttelyitä on järjestetty. Pakolaistoimistosta on otettu kirjastoon yhteyttä, ja pakolaisia ja muita maahanmuuttajia palvelemaan on hankittu Monikielisestä kirjastosta siirtokokoelma.

”Ja se toimii niinkin päin että pakolaistoimistosta on otettu kirjastoon yhteyttä, että ’nyt on tulossa tällainen ja tällainen ryhmä’.” (H1)

”Meillä on ollut neljästä eri kielestä siirtokokoelmat, arabia, persia, burma ja thaikieli.” (H1)

”--enemmänkin se on meillä noiden näyttelyiden kautta otettu huomioon, lähinnä maahanmuuttajia. No on ollut myöskin espanjalaista iltaa, on kaikkea Unkarin ystäviä ja muuta. Mutta ei systemaattisesti, jos ajatellaan että katsottaisiin, otettaisiin yhteyttä...” (H2)

Kieltenopettajien kanssa on käyty keskusteluja arkisen työn ohessa, mutta ei systemaattisesti.

”Joo, ihan tuossa neuvontatilanteessa ja asiakaspalvelutilanteessa. -- mutta se on, niin kuin sanoin, satunnaista että ei ole lähdetty määrätietoisesti haastattelemaan tai kyselemään.” (H2)

8 JOHTOPÄÄTÖKSIÄ JA POHDINTAA

Kaiken kaikkiaan tilastollisen tutkimuksen tuloksista voi päätellä, että englannin-ruotsin- ja venäjänkielisiin kokoelmiin on panostettu eniten. Englanninkielen osalta tämä onkin luonnollista, sillä maailmankielenä ko. materiaalilla on laaja käyttäjäkunta niin kantaväestön kuin ulkomaalaistaustaisenkin väestön joukossa. Myös ruotsilla on Suomen toisena virallisena kielenä vankka asema, vaikka Mikkelin alueen kielijakauman valossa suurempi tarve olisikin kirjoille venäjän kielellä. Venäjänkieliset asiakkaat ja kielestä kiinnostuneet on kuitenkin otettu huomioon pitämällä kokoelma ajantasaisena (ainakin muiden kielten kokoelmiin verrattuna). Tähän on varmasti myötävaikuttanut yhden kirjaston työntekijän sujuva venäjän kielen taito.

Kokonaisuudessaan vieraskielisen kokoelman nuorentaminen olisi laatuvaatimusten täyttymiseksi kuitenkin suotavaa. Varsinkin suositut opiskelukielet ranska ja espanja voisivat kaivata piristystä. Viron- ja espanjankielisiä kirjoja verrattaessa huomattiin, että vaikka viimeksi mainittu on pienempi kokoelma, sitä on lainattu enemmän kuin vironkielisiä. Saksankielisen kirjallisuuden lainaus on vähentynyt, ja syytä tähän on hankala varmuudella sanoa. Nähtävissä on kuitenkin se, että suurin osa saksankielisistä on julkaistu 90-luvulla tai sitä ennen. Kokoelman vanhinta materiaalia voisi siis mahdollisesti karsia.

Kirjahankinnoissa joudutaan tasapainottelemaan laadukkaaksi mielletyn ja viihteellisen kirjallisuuden välillä. Kokoelman tulisi säännöllisesti uusiutua, mutta sisältää myös vanhempia klassikoita. Koska tilat ovat rajalliset, painotusta jompaan kumpaankin saatetaan välillä joutua tekemään. Vieraskielisen aineiston hankinnassa ovat lisähaasteena erot eri kielialueiden julkaisutoiminnassa. Joidenkin kielten osalta mahdollisuudet hankkia kyseistä kieltä voivat olla huonot, mikä voi sekin asettaa rajoituksia kokoelman kehittämiseksi. Tästä näkökulmasta katsottuna yleispäteviksi suunnitellut hankintamäärät eivät välttämättä aina ole sovellettavissa vieraskieliseen aineistoon.

Alueen kielivähemmistöjen tai kielten asiantuntijoiden kanssa tehty yhteistyö on jäänyt vähäiseksi ja on rajoittunut lähinnä asiakaskontakteissa tapahtuviin keskusteluihin. Tällaisetkin kontaktit ovat toki arvokkaita, mutta ainoastaan niiden varaan

ei olisi hyvä jäädä. Aktiivisempaa otetta kirjaston puolesta voisi toteuttaa samoin kuin muissa maakuntakirjastoissa. Samalla saataisiin kokoelmalle lisää näkyvyyttä. Vieraskielisten aineistojen osalta henkilökunnan osaamista voitaisiin parantaa koulutuksilla, jotka käsittelevät ulkomaiden kirjallisuutta, ja kenties kulttuuriakin. Mikäli jonkin kielialueen kirjallisuuden hankinta koetaan vaikeaksi, voisi kyseisen kielen taitavalta henkilöltä (esim. opettajat) kysyä apua.

Alueen kielellisille ryhmille palveluita suunnitellessa on hyvä ottaa huomioon, että kirjastonkäytön tottumukset voivat olla niiden välillä hyvinkin erilaiset. Tietyt ryhmät käyttävät kirjastoa aktiivisesti, toiset eivät lainkaan. Kirjaston kannattaa joka tapauksessa seurata toimintaympäristössään tapahtuvia muutoksia, väestön kielijakaumaakin, sillä se antaa osviittaa potentiaalisesta asiakaskunnasta.

Yksi Mikkelin ongelma kokoelmien kehittämisessä on ollut määrärahojen vähyys. Määrärahojen kohdentamista mietittäessä olisi hyvä huomioida juuri esitetyt puutteet vieraskielisessä kokoelmassa. Kirjallinen kokoelmapolitiikka, joka on siis tämän opinnäytetyön tekemisen aikaan vielä keskeneräinen, voi sekin osaltaan edesauttaa kokoelman kehittämistä halutulle tasolle. IFLA:n mukaan jokaisella yleisellä kirjastolla tulee olla kirjallinen kokoelmapolitiikka, jonka tarkoituksena on tehdä kokoelmien kehittämisestä yhdenmukaista (Koontz & Gubbin 2010, 67). Kirjastojen tulee myös ilmaista selkeästi omat tavoitteensa ja strategiansa koskien monikulttuuristen yhteisöjen palvelemista (Multicultural Communities: Guidelines... 2009, 2). Uuteen kokoelmapolitiikkaan olisi siis asianmukaista kirjata nämä asiat, mikä sitouttaa kirjaston muistamaan myös kielivähemmistöt palvelutarjonnassaan, ja perustelee resurssien tarvetta niitä myöntävälle taholle.

Tämän opinnäytetyön ongelmakohtia olivat kyselyssä käytettyjen termien epätarkkuus. Tilastoihin liittyvien kysymysten sanavalintoja olisi pitänyt miettiä tarkemmin. Ensimmäisellä kyselykierroksella käytettyä termiä ”kaunokirjallisuus” on puhekielessä käytetty myös pelkästään luokkaan 84 viitattaessa. YKL-luokituksessa termi kuitenkin pitää sisällään laajemmin luokat 80 - 85. Tästä syystä kysely saatettiin ymmärtää osassa kirjastoja toisin, kuin kyselyn tekijä sen tarkoitti. Sähköpostikyselyssä kaikki kysymykset olivat avoimia, mikä saattoi olla osasyynä melko alhaiseen vastausmäärään.

Evansin mallin (Kuvio 1.) mukaan seuraava vaihe kokoelmien kehittämisessä olisi yhteisöanalyysi. Mikäli vieraskielisen kertomakirjallisuuden kohdistuvista toiveista halutaan tarkempaa tietoa, voisi esimerkiksi asiakaskyselyn tekeminen olla hyödyksi. Vuonna 2011 on tehty opinnäytetyönä Mikkelin maahanmuuttajille kysely kaupunginkirjaston palveluista (Sirainen 2011). Kyseinen tutkimus kuitenkin käsiteli kaikkia aineistoja sekä palveluita yleensä. Nimenomaisesti fiktiomateriaaliin keskittyvä kysely asiakkaiden toiveista antaisi tukea juuri kaunokirjallisuuskokoelman kehittämiseen. Tässä opinnäytetyössä ei kartoitettu kokoelman genrevalikoi-
maa, joten jatkotutkimuksen tarvetta tästä näkökulmasta voisi myös harkita.

LÄHTEET

- Agee, J. 2007. Acquisitions go global: an introduction to library collection management in the 21st century. Oxford: Chandos.
- Aineistohankinta: Kokoelmapolitiikka. 7.6.2006. [Verkkosivu]. Kuopio: Kuopion kaupunginkirjasto. [Viitattu: 2.3.2013]. Saatavana: <http://kirjasto.kuopio.fi/Aineistohankinta>
- Aineiston valinta ja lahjoitukset. Ei päivystä. [Verkkosivu]. Hämeenlinna: Hämeenlinnan kaupunginkirjasto. [Viitattu: 10.11.2012]. Saatavana: <https://hameenlinna.verkkokirjasto.fi/web/arena/valinta>
- Evans, G. E. & Saponaro, M. Z. 2005. Developing library and information center collections. 5th ed. Westport, Connecticut: Libraries Unlimited
- Guidelines for the Development and Promotion of Multilingual Collections and Services. 2007. [Verkkosivu]. Chicago: American Library Association. [Viitattu: 19.9.2012]. Saatavana: <http://www.ala.org/rusa/resources/guidelines/guidemultilingual>
- Heikkilä, T. 2008. Tilastollinen tutkimus. 7. uud. p. Helsinki: Edita.
- Hirsjärvi, S. & Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki: Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirsjärvi, S, Remes, P. & Sajavaara, P. 2009. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Johnson, P. 2009. Fundamentals of collection development and management. 2nd ed. Chicago: American Library Association.
- Kieli iän ja sukupuolen mukaan maakunnittain 1990-2011. 16.3.2012. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu: 26.2.2013]. Saatavana: http://pxweb2.stat.fi/Database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_fi.asp
- Kirjastoaineiston valintaperiaatteet. 28.20.2010. [Verkkosivu]. Jyväskylä: Jyväskylän kaupunki. [Viitattu: 20.7.2012]. Saatavana: <http://www.jkl.fi/kirjasto/kokoelmat/aineistonvalinta>
- Koontz, C. & Gubbin, B. (ed.). 2010. IFLA Public Library Service Guidelines. 2nd ed. [Verkkokirja]. Berlin/New York: De Gruyter Saur. [Viitattu: 13.2.2013]. Saatavana: <http://www.degruyter.com/view/product/43971>

- Lockett, B. (ed.). 1989. Guide to the Evaluation of Library Collections. Chicago: American Library Association.
- Lukion opetussuunnitelman perusteet 2003. 2003.[Verkkajulkaisu]. Helsinki: Opetushallitus. [Viitattu: 31.1.2013]. Saatavana: http://www.oph.fi/download/47345_lukion_opetussuunnitelman_perusteet_2003.pdf
- L 4.12.1998/904. Kirjastolaki
- Mehtonen, P. 2001. Mihin kirjallisuushistoria päättyy? Teoksessa: O. Alanko & T. Käkelä-Puumala. Kirjallisuudentutkimuksen peruskäsitteitä. Helsinki: Suomalaisen kirjallisuuden seura, 40-63.
- Mikkelin kaupunginkirjasto – Etelä-Savon maakuntakirjasto. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Mikkelin kaupunki. [Viitattu: 16.1.2013]. Saatavana: <http://kirjasto.mikkeli.fi>
- Mikkeli- modernin palvelun kasvukeskus Saimaan rannalla. 31.10.2012. [Verkkosivu]. Mikkelin kaupunki. [Viitattu: 3.2.2013]. Saatavana: http://www.mikkeli.fi/fi/sisalto/03_mikkeli_tieto/01_perustiedot/
- Mitä Monikielinen kirjasto tarjoaa? 4.10.2012.[Verkkosivu]. Helsinki: HelMet Kirjastot. [Viitattu: 22.2.2013]. Saatavana: http://www.helmet.fi/fi-FI/Kirjastot_ja_palvelut/Monikielinen_kirjasto/Juttuja_kirjastosta/Mita_monikielinen_kirjasto_tarjoaa%281051%29
- Multicultural Communities: Guidelines for Library Services. 2009. 3rd ed. [Verkkajulkaisu]. Alankomaat:IFLA. [Viitattu: 19.9.2012]. Saatavana: <http://www.ifla.org/files/assets/library-services-to-multicultural-populations/publications/multicultural-communities-en.pdf>
- Parviainen, L. <xxx.xxx@xxx.fi> 28.2.2013. Palvelupäällikkö. Mikkelin kaupunginkirjasto. [Henkilökohtainen sähköpostiviesti]. Vastaanottaja: Elisa Lappalainen. [Viitattu 28.2.2013].
- Sirainen, A. 2011. Maahanmuuttajille suunnatut kirjastopalvelut Mikkelin kaupunginkirjastossa. Seinäjoen ammattikorkeakoulu. Kulttuurin yksikkö, kirjasto- ja tietopalvelun koulutusohjelma. Julkaisematon.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Kuntien avainluvut: Mikkelin [Verkkajulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus [Viitattu: 15.8.2012]. Saatavana: <http://tilastokeskus.fi/tup/kunnat/kuntatiedot/491.html>
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Väestörakenne [verkkajulkaisu]. ISSN=1797-5379. vuosikatsaus 2011. Helsinki: Tilastokeskus [viitattu: 16.1.2013]. Saata-

vana: http://stat.fi/til/vaerak/2011/01/vaerak_2011_01_2012-11-30_tie_001_fi.html

Suomen yleisten kirjastojen tilastot. Ei päiväystä. [Verkkosivusto]. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. [Viitattu 15.2.2013]. Saatavana: <http://tilastot.kirjastot.fi/fi-FI/>

Thomas, B. 2007. Camus or Cookson? [Verkkolehtiartikkeli]. Scandinavian Library Quarterly 40 (2), 16-17. [Viitattu: 9.1.2013]. Saatavana: <http://slq.nu/?article=camus-or-cookson>

Tuomi, P. 2011. Kirjojen keskellä: kirjastonhoitaja kaunokirjallisuuden asiantuntijana. Helsinki: BTJ Finland Oy.

Väestö iän (1-v.), sukupuolen ja kielen mukaan alueittain 1990 - 2011, laaja alue-
luokitusryhmittely. [Verkkojulkaisu]. Helsinki: Tilastokeskus. [Viitattu 1.4.2011].
Saatavana: http://pxweb2.stat.fi/database/StatFin/vrm/vaerak/vaerak_fi.asp

Väestö kansalaisuuden mukaan 31.12.2008. Mikkeli. [Verkkojulkaisu]. Mikkeli:
Mikkelin kaupunki. [Viitattu: 14.1.2013]. Saatavana:
http://www.mikkeli.fi/fi/liitteet/03_mikkeli-tie-to/01_perustiedot/tilastokirja_2009/vaesto_kansalaisuuden_mukaan_31.12.2008.pdf

Wilén, R. & Kortelainen, T. 2007. Kirjastokokoelmien kehittämisen ja arvioinnin perusteet: teoria, menetelmät, käytäntö. Helsinki :Yliopistopaino Kustannus.

Wilén, R. & Mäkinen, R. 1992. Kirjastokokoelmien evaluointi : teoriasta toteutukseksi : kokoelmien evaluointi -täydennyskoulutusohjelman tulokset. Tampere: Tampereen yliopisto. Tampereen yliopiston täydennyskoulutuskeskus A 4/92.

Yleisten kirjastojen laatusuositus. 2010. Helsinki: Opetus- ja kulttuuriministeriö. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2010:20.

Haastattelut:

H1 Nainen, kirjastonhoitaja. 20.4.2012

H2 Nainen, kirjastonhoitaja (palvelupäällikkö). 23.4.2012

LIITTEET

LIITE 1 Kysely maakuntakirjastoille

1. Kuinka suuri on ruotsin- ja vieraskielisen kaunokirjallisuuden kokoelmanne? (Nimekemäärä yhteensä, aikuisten osasto, kirjat)
2. Millä kielillä kaunokirjallisuutta omassa kokoelmassanne on (ei mahdollisen monikielisen kirjaston siirtokokoelma)?
3. Onko kirjastonne kokoelmapolitiikassa mainittu erikseen vieraskielinen kaunokirjallisuus? Jos on, niin millä tavoin?
4. Käytetäänkö kirjastossanne ulkomaisen kaunokirjallisuuden hankkimisessa erityisiä periaatteita? Kuinka paljon hankitte keskimäärin vuosittain? Paljonko hankitte vuonna 2011?
5. Onko kirjastossanne selvitetty alueen kielivähemmistöjen määriä vieraskielisen kaunokirjakokoelman kehittämistä varten?
6. Onko kirjaston ulkopuolisten tahojen kanssa tehty yhteistyötä ko. kokoelman kehittämisen tiimoilta (opettajat, monikulttuuriset järjestöt, asiakkaat tms.)? Jos on niin millä tavoin?

LIITE 2 Teemahaastattelurunko

MIKKELIN PÄÄKIRJASTON RUOTSIN- JA VIERASKIELINEN KAUNOKIRJALLISUUS

Kokoelman tilanne

- Mikä on vieraskielisen kaunokirjakokoelman **tilanne**? Miksi koette, että se pitäisi ottaa tarkasteluun?
- Käsitkseenne kokoelman käytöstä: **ketkä** käyttävät ja **mihin** tarkoitukseen?

Mikkelin pääkirjaston kokoelmapolitiikka

- Millä tavalla kirjaston **kokoelmapolitiikassa** on otettu huomioon **vieraskielinen kaunokirjallisuus** ja sen valintaperiaatteet? Onko erityispiirteitä?
- **Omat ajatuksenne** toimivasta vieraskielisestä kaunokirjakokoelmasta? Laatuksiteereitä?

Kokoelmatyö

- Millä perusteilla vieraskielistä kaunokirjallisuutta on siirretty **varastoon tai poistettu**? Onko eroja tai erityispiirteitä verrattuna muihin kokoelmiin?
- Onko Mikkelin kaupungin eri **kieliryhmien** osuuksia otettu huomioon kokoelman rakentamisessa?

Resurssit

- Kirjaston **rajallisten resurssien** vaikutus vieraskielisen kaunokirjallisuuden aineistohankintoihin?

Mahdolliset yhteistyötahot

- Onko kirjasto ollut yhteyksissä **monikulttuuristen yhdistysten** tms. kanssa kokoelman kehittämisen tiimoilta? Millä tavoin?
- Onko **yhteistyötä** ollut muiden **asiantuntijoiden**, esim. koulujen kielenopettajien kanssa? Millä tavoin?